

YU ISSN 0021-6933

JEZIK IN SLOVSTVO

letnik XXXII – leto 1986/87 – št. 4

Jezik in slovstvo

Letnik XXXII, številka 4

Ljubljana, januar 1986/87

Časopis izhaja mesečno od oktobra do maja (8 števil)

Izdaja ga Slavistično društvo Slovenije v Ljubljani

Glavni in odgovorni urednik: Gregor Kocijan, Ljubljana, Aškerčeva 12

Uredniški odbor: Gregor Kocijan (slovstvena zgodovina), Hermina Jug-Kranjec (jezikoslovje), Aleksander Skaza (primerjalna slavistika), Franc Žagar (metodika)

Lektor in korektor: Jože Sever

Tehnični urednik: Ivo Graul

Svet časopisa: Marjeta Vasič (predsednica), Marjan Javornik, Marko Juvan, Mira Medved, Jože Munda, Pavle Vozlič, France Vurnik in uredniki

Tisk Aero, kemična, grafična in papirna industrija, Celje

Opremila inž. Dora Vodopivec

Naročila sprejema uredništvo JiS, Ljubljana, Aškerčeva 12

Tekoči račun: Slavistično društvo Slovenije, Ljubljana 50100-678-45265

Letna naročnina 800.- din, polletna 400.- din, posamezna številka 100.- din

Za dijake in študente, ki dobivajo revijo pri poverjenikih, 200.- din

Za tujino celoletna naročnina: 2.500.- din

Rokopise pošiljajte na naslov: Uredništvo JiS, Ljubljana, Aškerčeva 12

Revijo gmotno podpirata Kulturna skupnost SRS in Znanstvenoraziskovalni center SAZU, razliko med polno in znižano ceno za dijake in študente pa krije

Izobraževalna skupnost SRS za družboslovje

Naklada 2.700 izvodov

Vsebina četrte številke

Razprave in članki

89 *Marjana Kobe*, Trije modeli realistične proze v sodobni slovenski mladinski književnosti

98 *Miha Javornik*, Problemi časa in prostora v romanu Mojster in Margareta M. A. Bulgakova (2)

V spomin

106 *Aleksander Skaza*, Janko Lavrin

Metodične izkušnje

108 *Franc Žagar*, Kratki spisi (pisne miniature)

Poskusi branja

112 *Miran Hladnik*, Srečko Kosovel, Kons. 5

Bibliografija

115 *Marko Kranjec*, *Alenka Logar-Pleško*, *Anka Sollner-Perdih*, Slovenistika v letu 1985

Ocene in poročila

4/III *Jurij Rojs*, Novost v slovanski frazeologiji

4/IV **Prejeli smo v oceno**

Marjana Kobe

Pedagoška akademija v Ljubljani

UDK 886.3.09(02.053.2)–3 »1970/1985«

TRIJE MODELI REALISTIČNE PROZE V SODOBNI SLOVENSKI MLADINSKI KNJIŽEVNOSTI

Študija upošteva besedno produkcijo za mladino, ki je v knjižni obliki izšla na Slovenskem med leti 1970 in 1985; obravnava pa se v načelnih pogledih opira na teoretska izhodišča švedskega raziskovalca Göteja Klingberga, ki mladinsko književnost deli v dve glavni kategoriji: v *iracionalno* in *realistično* mladinsko književnost. Znotraj obeh sektorjev Klingberg razvija podrobnejšo žanrsko klasifikacijo; tako v območju realistične mladinske proze med drugim govori o literarni kategoriji »realističen prikaz/realistična upodobitev otroka« (realistische Kinderdarstellung).¹

V območje realistične mladinske proze uvrščamo besedno produkcijo, v kateri se tekstualna resničnost načeloma giblje v okvirih izkustveno preverljivega sveta. Pojem »realizem« gre potemtakem razumeti kot ustvarjalno hotenje piscev, da bi se pri izboru snovi oziroma tem in v načinu njihovega upovedovanja čim tesneje naslonili na tako imenovano socialno resničnost in čimbolj avtentično odslikovali vsakdanjo problematiko otrok in mladine v njihovem realnem okolju. Pri tem je posebej važen način, kako je v tekstih posredovana resničnost oblikovana oziroma kakšna razmerja vzpostavlja z zunajliterarno realnostjo. S tega vidika nam pojem »realizem« v zvezi z mladinsko književnostjo rabi do oznako posebnega stilnotipološkega fenomena in ga ne gre zamenjevati z oznako za določeno dobo v literarnozgodovinskem smislu.²

V okvirih takó pojmovane realistične besedne produkcije za mladino se na Slovenskem med leti 1970 in 1985 v Klingbergovo literarno kategorijo »realističen prikaz/realistična upodobitev otroka« nedvoumno uvršča najprej model literarnega besedila, v katerem je glavni literarni lik otrok v razvojnem razponu od najzgodnejšega otroštva do 8., 9. leta starosti.³

V tovrstnih besedilih je nespregledljivo najprej dejstvo, da je osrednji literarni lik *sodoben mestni otrok*. Le-ta lahko stopi v optiko pripovedi celó že pred svojim rojstvom, kot npr. v besedilu S. Rozmana *Sin Martin* (1974, prvo poglavje); lahko je opazovan in opisovan v širšem starostnem razponu od rojstva tja v šolarsko obdobje, npr. v pripovedi N. Kraig-

¹ G. Klingberg: *Kinder- und Jugendliteraturforschung. Eine Einführung*. Wien-Graz 1973, str. 57.

² Prim. Th. Karst: *Realismus in der Kinder- und Jugendliteratur*, v: *Lexikon der Kinder- und Jugendliteratur*. Erarbeitet im Institut für Jugendbuchforschung der J. W. Goethe-Universität in Frankfurt am Main, hrsg. von K. Doderer. Weinheim und Basel 1975, III P-Z, str. 135–136.

³ Druga poimenovanja: »realistična zgodba za otroke« – *die realistische Kindergeschichte* (Th. Karst), »realistična knjiga za otroke« – *das realistische Kinderbuch* (S. Lichtenberger); v rabi sta tudi termina *das Umweltbuch* (R. Bamberger) in *die Umweltezählung* (K. E. Maier), ki bi ju opisno lahko prevedli kot »knjiga/pripoved iz otrokovega realnega okolja«. – Prim.: R. Bamberger: *Jugendlektüre*. Wien 1965², str. 166–172. – K. E. Maier: *Jugendschrifttum. Formen, Inhalte, pädagogische Bedeutung*. Bad Heilbrunn 1965, str. 55–59. – S. Lichtenberger: *Das realistische Kinderbuch v: Kinder- und Jugendliteratur. Zur Typologie und Funktion einer literarischen Gattung*, hrsg. von H. Haas. Stuttgart 1974², str. 242–263. – Th. Karst: *Realistische Kindergeschichte*, v: *Lexikon der Kinder- und Jugendliteratur*. ..., III P-Z, str. 137–138.

her *Žive povestice* (1981), ali pa samo v drobnem izseku iz najzgodnejšega življenjskega obdobja prvih korakov in besed (J. Vipotnik: *Tinkatonka*, 1977). Najštevilnejši v tem pripovednem modelu so vsekakor teksti, ki tematizirajo otrokovo »žitje in bitje« v njegovi vitalno najaktivnejši *predšolski dobi* in morda še v začetnem šolarskem obdobju; taka so npr. besedila B. Jurca *Katka, stoj!* (1972), *Čuj in Katka* (1974), *Anča Pomaranča* (1983), S. Rozmana *Sin Martin* (1974) in *Martin fantalin* (1976), A. Ingoliča *Ptiček brez kljunčka* (1977) in *Rokove zgodbe* (1983), B. Hofmana *Kdo mamici soli pamet* (1985) in *Tonka pacónka* (1982). Pri tem ne kaže spregledati pomenljive značilnosti, da se pripoved, ki v tekstih tega modela praviloma poteka kronološko linearno, vzpne iz predšolskega v šolarsko obdobje ponavadi takrat, ko sta na prizorišču (ali zaporedoma vstopata vanj) dva otroška literarna lika, običajno sestra in mlajši bratec ali narobe; to se zgodi v tekstih B. Jurca *Špelin dnevnik* (1976), N. Kraigher *Žive povestice*, A. Ingoliča *Ptiček brez kljunčka* in *Rokove zgodbe*, S. Pregla *Juha cvilúha* (1981) in I. Zorman *Rada bi bila velika* (1979).

V vseh tekstih tega modela je prizorišče dogajanja uokvirjeno v ožji in širši *družinski krog* z nenehno, čeprav včasih na obrobje dogajanja potisnjeno varno navzočnostjo staršev, starih staršev in drugih otrokovih bližnjih sorodnikov. Vzporedno s psihofizičnim razvojem dominantnega otroškega literarnega lika pa se temeljno prizorišče doma postopoma razpira v širše *družbeno okolje*; to so: dvorišče, igrišče, vrtec, počitniško okolje zunaj rojstnega kraja, mala šola, »velika« šola itd. Ta nova okolja postajajo prostor otrokovih intenzivnih novih orientacij.

Na orisanem prizorišču upovedujejo teksti tipične izseke iz otrokovega vsakdanjega življenja; prvi koraki in besede, stiki z znanim in neznanim pri osvajanju prostora doma in zunaj doma, otrokova igra, odnos do hrane, bolezni, prazniki in darila, stiki z živalmi doma, na cesti, v živalskem vrtu itd. Besedila skratka tematizirajo vsakršne preproste otrokove pozitivne in negativne življenjske izkušnje, povezane z uspehi in drobnimi razočaranji, s tiskami in težavami v stikih s svetom odraslih, z vrstniki in mlajšimi otroki, predvsem z mlajšim bratcem ali sestro. Prav nastop mlajšega brata ali sestre, torej rojstvo drugega otroka v družini in s tem dogodkom povezan spremenjeni status prvorojenca – glavnega literarnega lika, je pogost motiv v tekstih tega modela; razbiramo ga npr. v *Špelinem dnevniku* B. Jurca, *Živih povesticah* N. Kraigher, *Juhi cvilúhi* S. Pregla, *Rada bi bila velika* I. Zorman. Pogost motiv je tudi prvi samostojnejši otrokov »vzlet« iz domačega gnezda;⁴ pri takšnih podvigih igra lahko važno skrbniško vlogo otrokov zvesti pasji prijatelj, kot je npr. kuža Čuj v zgodbicah B. Jurca *Katka, stoj!* in *Čuj in Katka*.

Nakazali smo že, da v tem modelu teksta, naj je besedilo kratko ali obsežnejše, pripoved praviloma poteka kronološko linearno. Najpogostejše zasledimo *zbirke kratkih kronološko nizajočih se zgodb*, ki so vsaka záse zaključena (bralna) enota, v celoto pa jih povezuje isti glavni otroški literarni lik, ki se pogosto pojavi že v naslovu knjige. Takšne zbirke kratkih zgodb so npr. *Katka, stoj!*, *Čuj in Katka* in *Anča Pomaranča* B. Jurca, *Ptiček brez kljunčka* in *Rokove zgodbe* A. Ingoliča, *Tinkatonka* J. Vipotnika, *Juha cvilúha* S. Pregla.

Redkejša različica tega modela je obsežnejše besedilo, v katerem dogajanje poteka strnjeno brez vsakršnih vmesnih predihov, npr. pripoved *Sin Martin* in *Martin fantalin* S. Rozmana ali v *Žive povestice* N. Kraigher: nekakšno vmesno varianto predstavlja obsežnejše besedilo, v katerem smiselne (bralne) premôre ustvarja strukturiranje dogajanja v krajša poglavja, npr. v tekstu J. Vipotnika *Tilen*.

Ob vzorcu kronološko nizajočih se kratkih samostojnih zgodb (Reihengeschichten), ki je za obravnavani model tipičen,⁵ lahko ugotovimo, da je ta v svoji preprosti preglednosti

⁴ O obeh značilnih motivih prim. S. Lichtenberger: *Das realistische Kinderbuch*, v: *Kinder- und Jugendliteratur, Zur Typologie und Funktion einer literarischen Gattung*, hrsg. von. H. Haas. Stuttgart 1974², str. 242–263.

⁵ Prim. S. Lichtenberger: *Das realistische Kinderbuch ...*, str. 242–263.

sprejemljivejši oziroma dostopnejši za otroškega sprejemnika-bralca začetnika, ki ga ta kategorija tekstov v načelu tudi nagovarja.

Zato pa druga različica, torej obsežnejši tekst s strnjenim dogajanjem, nedvoumno razpira piscu širše možnosti v ustvarjalnem postopku. Tako imamo npr. v *Živih povesticah* okvirno zgodbo z vloženim dogajalno zelo razčlenjenim jedrom, uporabo različnih pripovednih položajev in z njimi povezano rabo doživljenega oziroma polpremega govora ter celó notranji monolog, ki ga dominantni otroški literarni lik govori, ko je še dojenček(!); govori ga kajpak v jeziku odraslih. Z navedenimi in drugimi oblikovnimi sredstvi dosega N. Kraigher raznovrstne zanimive literarne učinke, vendar se besedilo hkrati logično uvršča med zahtevnejše branje.

Osrednji otroški literarni lik je najpogosteje opazovan z *odraslega vidika*, čeprav je ta perspektiva včasih tudi močno zastrta. Pri tem se pripovedovalec večkrat »razkrije« kot družinski član, npr. kot oče, dedek ali babica dominantnega otroškega literarnega lika, hkrati je v vlogi stranskega lika tudi neposredno vključen v dogajanje; slednji položaj pa ga ne ovira, da ne bi iz svoje odrasle vsevedne distance komentiral otrokovih akcij v okolju in reakcij nanj. Napetost, ki je s tem vzpostavljena med specifično otroškim pogledom na svet in glediščem odraslih, izzove v tekstih raznovrstne literarne učinke, v prvi vrsti *humorne*, kot nam bolj ali manj izrazito izpričujejo *Sin Martin* in *Martin fantalin* S. Rozmana, *Žive povestice* N. Kraigher, *Ptiček brez kljunčka* in *Rokove zgodbe* A. Ingoliča, *Tinkatonka* in *Tilen* J. Vipotnika, *Juha cvilúha* S. Pregla, če navedemo samo nekatera besedila z zgoraj orisano pripovedovalčevo držo.

Toda medtem ko v Vipotnikovem »portretu« *Tilna* pripovedovalec vseskozi vztraja pri svoji odrasli perspektivi kot »pravi« in edino zveličavni ter ob njej méri pristrčno »svojestvenost«, če že ne kar »nezadostnost« oziroma »napačnost« otrokovega pogleda na svet, pa zbirka zgodbic *Juha cvilúha* predstavlja že močno relativizacijo orisane pripovedovalčeve drže.

Očka in mamica v teh Preglovih kratkih zgodbah iz poprečne vsakdanjosti male Sanje in še manjšega Arjana vstopata v svojevrsten povsem enakovreden dialog z osrednjima otroškima literarnima likoma, s tem ko njuno otroško optiko, se pravi naivno, neobremenjeno in vsem pojavom na stežaj odprto radovednost sprejemata kot enakovredno kategorijo svojemu odraslemu izkušnjskemu svetu. Tako je v tekstu vzpostavljena možnost, da se odrasla in otroška optika ustvarjalno izzivata in hkrati oplajata druga ob drugi, kar rojeva vsakršne obojestranske pozitivne posledice za otroka in njune starše; to pa se dogodi *tudi* zato, ker vse dogajanje teče *na način igre* med otrokoma in svetom odraslih. Igro pa S. Pregl izvrstno obvlada na besedni in situacijski ravni. Lahko bi trdili, da se pisec z otroki – glavnimi literarnimi liki *in bralci* – z užitkom *igra* na vseh ravninah svojega teksta.

Svojevrstno različico tega ustvarjalnega izhodišča opazimo tudi pri L. Suhodolčanu v njegovi zbirki razigranih slik iz sodobne otroške vsakdanjosti *Peter Nos je vsemu kos* (1979).

S tem smo na sledi procesu, ki ga Sigrid Lichtenberger imenuje »*ponotranjenje*« (Verinnerung)⁶ pripovednega gledišča, kar pomeni, da se teža z odraslega zornega kota preveša v *optiko osrednjega otroškega literarnega lika*. Ta proces se dobro vidi npr. v kratki zgodbi B. Hofmana *Kdo mamici soli pamet*, ko otrokov pogled na svet postaja merilo vsega, vendar se logika te optike (še) vseskozi giblje v okvirih izkustveno preverljivega sveta. Podobno izhodišče je značilno za ustvarjalni postopek B. Jurca. Njen otroški lik, npr. *Anča Pomaranča*, »se zna začuditi najbolj neopazni neznatnosti, pa naj bo komaj zaznaven gib v naravi, drobec vsakdanjega okolja ali posrečena beseda. Vse te in podobne reči vzbudijo v njej pozornost in že začnejo pridobivati na svoji pomenljivosti. Po drugi strani pa

⁶ Prim. S. Lichtenberger: *Das realistische Kinderbuch* ..., str. 250.

lahko docela prezre ali zanemari kaj takšnega, kar se nam odraslim zdi nadvse pomembno in bi si brez tistega sploh ne mogli predstavljati svojega življenja ... Tako v pisanju B. Jurca oživlja cela vrsta drobnih sestavin iz vsakdanjosti, s kakršno smo obkroženi. Ker pa so te drobne sestavine najbolj povečane in tiste, ki se nam (odraslim) sicer zdijo pomembne, najbolj pomanjšane, ne manjka tudi humornih in zabavnih učinkov, saj je to, kar prikazujejo, za običajne oči nekam iz tira. Vendar pa pisateljica skrbno pazi, da je naravno začudenje, kakršno jo vodi po njenih pripovedniških poteh, dovolj trdno posajeno v okviru izkustvenega sveta.⁷ Ta oznaka vsekakor velja tudi za avtoričini zbirki kratkih zgodb iz življenja sodobnega otroka *Katka, stoj!* in *Čuj in Katka*. Od tega ustvarjalnega postopka je samo še korak do *prvoosebne pripovedi* glavnega otroškega literarnega lika.

Prvoosebno pripoved glavnega otroškega literarnega lika v besedilih tega modela bolj pogosto srečamo celó v mednarodnih literarnih koordinatah. Zato je tem bolj zanimivo, da to pripovedno perspektivo odkrijemo v okvirih slovenske knjižne produkcije za mladino med leti 1970 in 1985 kar v dveh realističnih besedilih, in sicer v obsežnejši pripovedi B. Jurca *Špelin dnevnik* in v kratki zgodbi I. Zormana *Rada bi bila velika*. V obeh tekstih sta glavni osebi 8-, 9-letni šolarki, identično pa je tudi temeljno gibalno dogajanje: gre za značilni motiv rojstva novega člana v družini, prvoosebni pripovedovalki pa razkrivata vsaka svoje tipično otroške reakcije na pomenljive spremembe, ki jih v dotlej ustaljene družinske odnose vnese navzočnost mlajšega bratca.

Opozoriti velja še na značilno držo otroškega sprejemnika v starosti do osmega, devetega leta, ki ga obravnavani model teksta v prvi vrsti nagovarja. Otrok, ki knjigo že *samostojno* bere, se z glavnim literarnim likom ne more doživljajsko poistovetiti, saj je od njega *starejši* vsaj za kakšno leto, če ne več, in torej vsekakor *bolj izkušen*. Napetost in doživljajsko sugestivnost vzpostavljajo zato tovrstni teksti prav s tem, ko bralec, ki že *ima* izkušnje, *radovedno čaka*, kako se bo na vsakršne nove dražljaje iz okolja, kakor jih upoveduje zgodba, odzival glavni otroški literarni lik, ki je *manjši*, *mlajši* od njega.

Zato se *vrstniški identifikacijski objekt* bralcu kar ponuja v glavnem literarnem liku naslednjega modela realistične proze, za katerega sodobna strokovna literatura v svetu z upravičeno teoretsko zadržanostjo sicer še uporablja, a hkrati tudi že na novo problematizira termina »knjiga za fante« (*Jungenbuch*) in »knjiga za dekleta« (*Mädchenbuch*);⁸ to je model realističnega teksta, ki kot sprejemnike predvideva bralce obeh spolov med desetim in dvajsetim letom.

V tem modelu besedila je »svet« že pomenljivo prestrukturiran. Družinsko okolje, ki je v prejšnjem modelu realistične proze še temeljno žarišče vsakršne varnosti, se sedaj nezadržno umika v ozadje, čeprav ostaja na prizorišču kot bolj ali manj zavezujoča prva scenerije in dogajanja; včasih postane sodobna mestna družina celó osrednji predmet distanciranega humornega ali ironično kritičnega opazovanja glavnega mladostniškega literarnega lika – prvoosebne pripovedovalke, npr. v tekstu S. Makarovič *Teta Magda ali vsi smo ustvarjalci* (1978), P. Zidarja *Moja družina* (1981), S. Rozmana *Ta glavna Urša* (1981) in D. Gračner *Punčka, kje si doma?* (1984). V teh tekstih je v ospredju svet mladine med 10. in 12., 14. letom. Iz njega izstopa kot glavna literarna oseba *posameznik*, npr. v tekstih *Pišem knjigo* (1970) P. Zidarja, *Ime mi je Tomaž* (1972), *Roki Rok* (1976) in *Vanda* (1982) V. Mala, *Urške so brez napake* (1980) P. Kovač, *Ta glavna Urša* (1981) S. Rozmana; enakovreden položaj imata lahko dva *literarna lika*, največkrat prijateljsko povezana:

⁷ N. Grafenauer: *Svet pod pisateljskim povečevalom*, v: B. Jurca: *Anča Pomaranča*. Ljubljana 1983, str. 80–81.

⁸ Prim. R. Bamberger: *Jugendlektüre ...*, str. 172–183, 183–186. – K. E. Maier: *Jugendschrifttum. Formen, Inhalte, pädagogische Bedeutung ...*, str. 62–69, 70–77. – K. Doderer: *Jungenbuch*, v: *Lexikon der Kinder- und Jugendliteratur ...*, II-1-O, str. 112. – M. Dahrendorf: *Mädchenbuch*, v: *Lexikon der Kinder- und Jugendliteratur ...*, str. 419–422. – M. Dahrendorf: *Das Mädchenbuch*, v: *Kinder- und Jugendliteratur. Zur Typologie und Funktion einer literarischen Gattung ...*, str. 264–288. – M. Genčinová: *Dekliški roman, dekliško berilo, roman z dekliško junakinjo, branje za dekleta?* »Otrok in knjiga« št. 4, 1976, str. 71–83.

tako npr. v pripovedi P. Zidarja *Glavne osebe na potepu* (1975), J. Gradišnika *Moj prijatelj Dane* (1983), S. Pregla *Umazana bratranca* (1983), V. Mala *Baronov mlajši brat* (1985). Pri tretji možnosti je v središčni optiki dogajanja *skupina, prijateljska družčina*, ki se kot kolektiven glavni literarni lik zbira ponavadi okrog izrazitejša osrednje osebe; ta različica glavnega literarnega lika je najpogostejša, srečamo jo npr. v tehle tekstih: A. Ingolič *Potopljena galeja* (1973), B. Dolinar *Detektivi na jeklenih konjičkih* (1974), P. Zidar *Mulci* (1975), S. Pregl *Odprava Zelenega zmaja* (1976), *Priročnik za klatenje* (1977), *Geniji v kratkih hlačah* (1978) in *Umazana zgodba* (1981), P. Kovač *Andrejev ni nikoli preveč* (1977), M. Matè *Bosopeta družčina* (1982), I. Zorman *Obveščevalec Lesnika* (1982), če naštejemo samo nekatere izrazite zglede. Pri upovedovanju vseh treh različic glavnega literarnega lika ugotovimo ustvarjalno prizadevanje piscev, da bi čimbolj odlikovali avtentično vedenje sodobnega odraščajočega otroka oziroma mladostnika, ko se le-ta iz družinskih vezi postopoma trga v prve poskuse samostojnega odkrivanja sveta in potrjevanja samega sebe v njem; kot je znano, se ta faza v otrokovem razvoju pogosto dogaja prav v okvirih prijateljske družčine oziroma z njeno »pomočjo«, zato ni naključje, da se prav tip kolektivnega glavnega literarnega lika v svetu⁹ in pri nas tako pogosto pojavlja v modelu realističnega teksta, ki ga opazujemo, se pravi v pripovedih, ki tematizirajo *vsakdanjost sodobne mestne mladine iz višjih razredov osnovne šole*.¹⁰

V besedilih s kolektivnim literarnim likom, torej z vrstniško tovarišijo, se ta praviloma udejanja na način dinamičnih odnosov med njenimi člani, ki se skušajo potrditi sami pred seboj in hkrati uveljaviti v družčini in pred svetom odraslih. Še bolj dinamično pa se v vseh različicah tega modela, torej tudi v tekstih z eno samo glavno osebo ali dvema, vzpostavlja odnos mladih s svetom odraslih; dinamično tudi tedaj, kadar je svet odraslih naklonjeno razumevajoč, kot sta npr. Urškina mama in oče v pripovedi P. Kovač *Urške so brez napake*. V vseh doslej omenjanih tekstih P. Zidarja, S. Pregla, P. Kovač, V. Mala, B. Dolinarja, M. Matèta, A. Ingoliča in I. Zorman se želja oziroma potreba mladih po enakovrednem in enakopravnem dialogu z odraslimi pogosteje kot v razumevajočo strpnost razvije v vsakršne prenapetosti in nesporazume, kratke stike, obsedna stanja, seveda pa tudi v občasna premirja.

Najradikalnejši v upovedovanju dinamičnih napetosti med otroškimi literarnimi liki in svetom odraslih je P. Zidar v tekstih *Pišem knjigo, Kukavičji Mihec* (1972), *Mulci* in *Glavne osebe na potepu*. V vseh teh pripovedih izstopa hkrati avtorjeva silovita, že kar tendenčna, tezna angažiranost na strani mladine.

Analiza tekstov kot celote nas opozarja na dva značilna tipa pripovedi znotraj tega modela realistične mladinske proze.

Prvi tip predstavljajo besedila, ki upovedujejo *neproblematično, vedro stran šolske in obšolske vsakdanjosti* sodobne osnovnošolske mladine iz višjih razredov. V tej kategoriji tekstov po svežini in izvirnosti v ustvarjalnem postopku izstopata predvsem dva avtorja, ki sta se s knjižnimi izdajami pojavila prav v sedemdesetih letih in se odlej uveljavljata v različnih žanrih mladinske književnosti. To sta Slavko Pregl in Polonca Kovač. Med Preglovimi številnimi realističnimi teksti obravnavanega modela izstopata predvsem *Odprava Zelenega zmaja* in *Priročnik za klatenje*,¹¹ P. Kovač pa je opozorila nase z deloma An-

⁹ Prim. S. Lichtenberger: *Das realistische Kinderbuch ...*, str. 242–263.

¹⁰ Vse tri različice gl. literarnega lika, predvsem pa značilno tretjo različico (*vrstniško družčino*) zasledimo že pri F. Milčinskem (*Ptički brez gnezda*), F. Bevku (npr. *Pastirci*), T. Seliškarju (npr. *Bratovščina Sinjega galeba*); po II. svet. vojni predvsem pri A. Ingoliču (npr. *Tajno društvo PGC*), B. Jurca (npr. *Uhač in njegova družčina, Vohljači in prepo-vedane skrivnosti*), V. Winklerju (*Gadje iz Šiške*), L. Suhodolčanu (npr. *Rdeči lev, Rumena podmornica*), I. Zormanu (npr. *Gnezdo sršenov*), če opozorimo samo na nekatere vidnejše pisce. Pomembno je dejstvo, da se v tekstih, ki so nastali po II. svet. vojni, prizorišče dogajanja radikalno premakne iz vaškega, podeželskega okolja v mesto, med mestno mladino.

¹¹ Drugi Preglovi realistični teksti tega modela so še: *Umazana zgodba*, *Bojni zapiski mestnega mulca*, *Strašna bratranca*, *Geniji v dolgih hlačah* (prva in druga zgodba).

drejev ni nikoli preveč in Urške so brez napake. Izrazite humorne učinke izzovejo že domiselni naslovi njunih pripovedi, znotraj le-teh pa humorni naslovi posameznih poglavij.¹² Oba avtorja vsak na svoj način gradita vedro iskrivost, akcijsko razgibanost, včasih že čez vse mere objestno razigranost dogajanja na vseskozi humorni in hkrati ljubeznivo razumevajoči *odrasli optiki*. Le-ta pa drzneje kot pri njunih predhodnikih oziroma sopotnikih (Ingolič, Jurca, Suhodolčan) razpira v pripovedih prostor vsakršni nekonvencionalni drži mladih protagonistov. Ta drža se pomenljivo udejanja tudi v značilnem najstniškem slengu (oziroma njegovih prvinah), ki ga avtorja brez zadržkov uvajata, da bi se čim bolj približala avtentičnemu svetu sodobne odrasčajoče mestne mladine, ki ga poznavalsko odslikavata.

Neproblematično, prešerno doživljanje glavnih literarnih likov se še stopnjuje v tekstih, ki uprizarjajo *počitniške dogodivščine*, npr. V. Mala *Roki Rok in Vanda*, I. Zormana *Obveščevalec Lesnika*, S. Pregla *Odprava Zelenega zmaja*, A. Ingoliča *Potopljena galeja*, M. Matéja *Bosopeta družina* itd. Prav šolske počitnice, v katerih dogajanje iz urbanega okolja preselijo na deželo, v naravo, izrabljajo pisci kot najprimernejši poligon, na katerem se glavni literarni liki sproščeno preizkušajo sami v sebi in med seboj in se tako osebnostno potrjujejo; v praviloma mešanih počitniških družčinah se rojevajo tudi prvi erotični vzgibi med spoloma, s fantovske strani običajno nerodno izražani in zato največkrat zabavni.

V vseh tekstih tega prvega tipa so *kratki stiki s svetom odraslih sicer navzoči, vendar običajno ne ustvarjajo resnejših kriznih situacij*. Druga značilnost, ki je skupna besedilom tega tipa, je prevladujoča »objektivna« *tretejosebna pripoved* z menjavanjem avktorialnega in personalnega pripovednega položaja.

Zato pa se *prvoosebna pripoved glavnega literarnega lika* pomenljivo pojavi v *tekstih drugega tipa*; vanj uvrščamo pripovedi, v katerih se *odnosi med mladimi in odraslimi zaostrijo v kritične krizne situacije*.

Konflikt s svetom odraslih se praviloma udejanja na dveh ravneh: mladi – šola/zavod in mladi – starši.

Najznačilnejši zgledi tega drugega tipa pripovedi so dela Pavleta Zidarja *Pišem knjigo, Glavne osebe na potepu in Mulci*. V vseh treh tekstih omogoča prvoosebna pripoved glavnih literarnih likov izrazito subjektiven pogled na dogajanje in skrajnje individualiziran način pripovedovanja, ki ga na specifičen način vzpostavlja tudi raba pogovornega jezika (seveda do neke mere stiliziranega) in slenga. Tako jezik glavnih literarnih likov že sam po sebi izraža njihov odnos do sveta, saj le-ti nalašč kršijo norme knjižnega jezika in vztrajajo pri pogovornosti urbane mladostne govorice – ta je torej *nenehen izziv in preizkušanje rōba, je oporečništvo glede na svet odraslih*.¹³ Toda tudi tedaj, ko je generacijska ost manj ostra kot v tekstih *Pišem knjigo* ali *Glavne osebe na potepu*, npr. v Zidarjevi *Moji družini*, pri B. Hofmanu (*Ringo Star*, 1980), S. Rozmanu (*Ta glavna Urša*) ali v vseh omenjenih delih S. Pregla, V. Mala in P. Kovač, imata pogovorni jezik in sleng odločilno konstitutivno funkcijo kot izraz mladostnikovega kompleksnega *stališča* do sveta in stanja v njem. Lahko ugotovimo, da se teksti večine piscev, ki so se z realistično mladinsko prozo pričeli uveljavljati od sedemdesetih let naprej, prav po tej značilni jezikovno-slogovni naravnosti pomenljivo razlikujejo od zgledov istega pripovednega modela iz petdesetih in šestdesetih let, kakršne so v bolj ali manj »čistem« *knjižnem jeziku* ustvarili npr. A. Ingolič (Tajno društvo PGC), B. Jurca (Uhač in njegova družina, Vohljači in prepovedane

¹² Prim. P. Kovač: *Urške so brez napake*. Sporočilo naslova se neposredno nadaljuje v *podnaslovih* k posameznim poglavjem: *Urške so brez napake ... samo včasih so malo ljubosumne* (I. pogl.), ... *zlasti če gredo na modno revijo* (II. pogl.), ... *čeprav blazno zahtevajo Vido* (IX. pogl.), ... *čeprav njihov spis ni nagrajen* (XI. pogl.), ... *zlasti če so za bratstvo in enotnost* (XV. pogl.) itd.

¹³ Prim. A. Berger: *Jezik mladostnih junakov*. »Otrok in knjiga« št. 19, 1984, str. 30–34.

skrivnosti), L. Suhodolčan (Rdeči lev, Rumena podmornica), I. Zorman (Gnezdo sršenov), če navedemo samo nekatere najbolj izrazite pisce.

Konflikti se dogajajo tudi v odrasčajočih otrocih kot posledica njihovega telesnega in čustvenega zorenja ter hlastnega iskanja sebe in svojega mesta v svetu. Najbolj izrazito se tovrstni konflikti kažejo v liku *outsiderja* – *samotnega posebnega*.¹⁴

V sedemdesetih letih je lik samotnega posebnega upodobil P. Zidar v prvoosebnem pripovedovalcu teksta *Pišem knjigo*, fantu z neznansko domišljijo, ki je kar obseden od želje po pisateljstvu; motiv neprosto volje, a usodne izobčenosti, odtujenosti otroka iz »normalnega« družbenega okolja pa je P. Zidar problematiziral v *Kukavičjem Mihcu*. Lik nekomunikativnega odrasčajočega otroka najdemo tudi v tekstu T. Rebolja *Goldenbruk in Sanja* (1973), enodnevnem izseku iz življenja občutljivega in v družbo vrstnikov neključljivega dvanajstletnika.

Namesto v vrstniški družini se glavni literarni lik pripovedi *Pišem knjigo* izživlja predvsem v fantazijskih vizijah svojega pisateljstva, outsiderja Kukavičji Mihec in Goldenbruk pa vsak na svoj način vzpostavljata prvinski, skoraj že mističen stik z naravo: Kukavičji Mihec z reko, Goldenbruk z morjem.

V evropski mladinski književnosti poznamo primere, ko se lik samotnega posebnega desetih, dvanajstih let silovito naveže na žival, npr. v pripovedi R. Guillota Bela griva. *Prijateljski stik glavnega junaka z živaljo* srečamo tudi v slovenski besedni produkciji tega modela, in sicer v tekstih V. Mala *Teci, teci, kuža moj* (1975) oziroma *Sreča na vrvici* (1977) in *Mali veliki junak* (1979) ter v pripovedi B. Hofmana *Ringo Star* (1980); v vseh primerih gre za navezo s pasjim tovarišem. Vendar pisca teh tekstov v odnosih glavnih otroških literarnih likov s pasjim sopotnikom ne vzpostavljata tako radikalnih, že kar eksistencialnih povezav med otrokom in živaljo, kot jih uprizarjata R. Guillot z navezo deček-konj v Beli grivi ali P. Zidar v *Kukavičjem Mihcu* z Mihčevo prvinsko navezanostjo na živalski svet ob reki; takó V. Mal kot B. Hofman zavestno izbirata manj zavezujoče ustvarjalno izhodišče, ko v humornem tonu upovedujeta vedre zgođe in nezgođe svojih človeških in pasjih junakov.

V tretji model realistične proze se slednjič uvrščajo obsežnejša, včasih že kar romaneskno zasnovana besedila, v katerih glavni literarni lik prerašča svoje osnovnošolsko obdobje in vstopa v »nov« svet, svet odraslih ali pa je v ta svet že »vržen« in kot dozorevajoči mladostnik med 15. in 18. letom bolj ali manj boleče odkriva njegove koordinate, hkrati pa hlastno in *praviloma samotno* išče svojo podobo.

V mislih imamo tele tekste: V *sedemnajstem* (1972) in *Rosni zaliv* (1975) I. Zorman, *Ko zorijo jagode* (1974) B. Jurca, *Punčka, kje si doma?* (1984) D. Gračner; sem bi sodili tudi dve besedili J. Kajzerja: ponatis zbirke humoresk *Mimo dnevnega načrta* (1985, prva izd. 1960) in *Klub v črnem* (1985) ter S. Pregla *Geniji v dolgih hlačah* (tretja zgodba, 1985), deloma tudi *Baronov mlajši brat* (1985) V. Mala.

Glavni literarni liki so *sodobni doraščajoči mladostniki v mestnem okolju*; podeželskega, vaškega okolja in iz njega izhajajoče mlade populacije tudi v tem modelu realistične proze ne zasledimo. Kot glavne osebe močno vstopajo *mladostnice*: Špela (V *sedemnajstem*), Reli (Rosni zaliv), Jagoda (Ko zorijo jagode), Punčka (Punčka, kje si doma?); Kajzerjevi, Preglovi in Malovi doraščajoči mladostniki so v manjšini.

V tekstih tega modela prevladuje *prvoosebna pripoved glavnega mladostniškega lika*; le-ta omogoča izrazito subjektivno, čustveno močno nabito pripoved oziroma izpoved, ki se včasih razvije v pravi psihogram glavne osebe. Pogovorni jezik in mladostniški sleng sta

¹⁴ Prim. S. Lichtenberger: *Das realistische Kinderbuch ...*, str. 242–263.

tudi v tem modelu teksta močni konstitutivni prvini, saj funkcionirata predvsem kot *provokacija*: sta znak mladostnikove svobode, sta njegov svet, njegov pravi jaz.

Ostreje kot v pripovedih z deset-, dvanajstletnimi literarnimi liki so osvetljevana trenja med svetom mladih in svetom odraslih. Določneje je tematizirana predvsem mladostnikova stiska s samim seboj. *Punčka, kje si doma?* D. Gračner je npr. izrazit zgled, kako mladostnica (v retrospektivni prvoosebni pripovedi) odkriva lastno raznoliko in zapleteno samosvojost, ko se bojuje za zdravo rast in notranjo svobodo in slednjič najde dom v sebi, v prvih trdnih temeljih svoje odrasle osebnosti.

V glavnini tekstov je poudarjeno uprizarjano socialno in čustveno/ljubezensko zorenje mladostnika; pogosta je tale temeljna dogajalna shema: izstop glavnega literarnega lika (največkrat mladostnice) iz vrstniške družčine zaradi ljubezenskega srečanja – odkrivanje partnerja in prve erotične izkušnje – boleča streznitev in nova stopnja zrelosti glavnega mladostniškega lika.

Če je A. Ingolič v šestdesetih letih s problematizacijo nezaželenega materinstva v *Gimnazijki* (1967) tako imenovanim »tabu« temam omogočil vstop tudi v mladinsko književnost na Slovenskem, pa se pisci v sedemdesetih in osemdesetih letih že odprto spoprijemajo z nekaterimi še »kočljivejšimi« aktualnimi problemi iz sveta sodobnih doraščajočih mladostnikov; ti problemi so npr.: nezaželeno nosečnost in abortiranje (*V sedemnajstem*), vsakršne iztirnjenosti, prestopništvo, mamila, alkoholizem (*Rosni zaliv*, *Baronov mlajši brat*), predvsem pa spolnost. Vzoredno z zahtevnostjo snovi, ki jo izbirajo, in glede na (potencialno) bralno razvitost mladostniškega sprejemnika, na katerega »računajo«, postajajo pisci tega modela realistične proze tudi ambicioznejši v ustvarjalnih postopkih.

Tako pripovedna tehnika opušta preprosto razvidno kronološko linearnost, preizkuša se v bolj zapletenih postopkih, kot so npr.: sekanje časovnih perspektiv, naglo menjavanje pripovednih položajev, retrospektiva, predvsem pri prvoosebni pripovedi, raba notranjega monologa, polpremege govora ipd. Izrazit zgled zahtevnejšega ustvarjalnega postopka vidimo npr. v tekstu I. Zormanu *Rosni zaliv*. Kronološko linearno potekajočo pripoved o šestnajstletni Reli v enakomernih presledkih sekajo štirje prvoosebni retrospektivni monologi odraslih stranskih likov. Ta pisateljski postopek ustvarja svojevrstno dramatično napetost, saj se izpovedi odraslih iz različnih optik dotikajo pobega glavne junakinje z morskimi počitnic in okoliščin, ki so privedle do tega; dva retrospektivna monologa pa komentirata dogodke, še preden so se pred bralcem odvili v temeljni zgodbi, ki jo vsevedni pripovedovalec »počasneje« pripoveduje v »objektivni« tretji osebi.¹⁵

Lahko ugotovimo, da se pisci v ustvarjalnih postopkih »približujejo« zahtevnosti pisanja »za odrasle«, in to ne glede na različno raven rezultatov, se pravi estetskih učinkov, ki jih pri tem dosegajo. Zato ni naključje, da ta model besedne produkcije sodobna strokovna literatura v svetu večkrat poimenuje »*prehodna literatura*« (*Übergangsliteratur*, tudi *Jeans-Literatur*, *Teen-age-Literatur*). V tem smislu gre razumeti tudi ugotovitev francoskega literarnega zgodovinarja Marca Sorianoja, ko razmišlja o problematičnosti oziroma smiselnosti tovrstnega besednega ustvarjanja za doraščajočo mladino: »Te knjige niso in ne morejo biti kaj več kot *prehodne* knjige k nadaljnjemu branju. Na svojem področju morajo pripomoči k dosegu 'zrelostnega' ravnotežja in usmerjati mladostnika v literaturo za odrasle, v umetnost, pomembno za življenje.«¹⁶

¹⁵ Prim. M. Kobe: *Pogledi na Zormanovo besedno ustvarjanje za mladino*. v: *Izbrano mladinsko delo Iva Zormanu*. Ljubljana 1983, str. 165–175.

¹⁶ M. Soriano: *Literatura za dekleta v Franciji v letih od 1944 do 1964*, zbornik *Divki pro román*. Praga 1967, str. 22. Citirano po študiji M. Genčinov: *Dekliški roman, dekliško berilo, roman z dekliško junakinja, branje za dekleta?* »Otrok in knjiga« št. 4, 1976, str. 71–83.

Za slovensko različico tega modela realistične proze bi kazalo dodati še tole: v okvirih sodobne slovenske mladinske književnosti opazimo prve sledi »prave« mladostniške tematike običajno pri A. Ingoliču, predvsem v njegovi *Gimnazijki* iz leta 1967. Vendar so že v začetku šestdesetih let v knjižni zbirki *Pota mladih* (založba Mladinska knjiga) izhajali prvenci piscev, starih okrog dvajset let, ki so v svojih tekstih upovedovali svet mladostnikov, ki so ga bili pravkar šele zapustili; ta svet je torej zares ujet »od blizu«, v njegovi pravi avtentičnosti, upovedovan pa največkrat že z oblikovno/tehničnimi postopki, ki so značilni za sodobno literaturo. Eden izmed takšnih tekstov je bila npr. l. 1960 zbirka humoresk J. Kajzerja *Mimo dnevnega načrta*, ki je leta 1985 (upravičeno) doživela ponatis v uveljavljeni knjižni zbirki za mladino Moja knjižnica (založba Mladinska knjiga).

Čprav Kajzerjev knjižni prvenec takrat, ko je prvič izšel, ni bil izrecno namenjen mladostniškemu bralcem, kot sta bila npr. teksta *Ko zorijo jagode* B. Jurca ali *Rosni zaliv* I. Zormana, se zdi, da se mu je ob ponovni izdaji, tokrat »za mladino«, izkazala dvojna pravica: prvič, Kajzerjev tekst in teksti drugih piscev, ki so v šestdesetih letih izšli v zbirki *Pota mladih*,¹⁷ dokazujejo, da je upovedovanje mladostniškega sveta obstajalo na Slovenskem že pred Ingoličevo *Gimnazijko*, in drugič, s tem ko v zbirki, ki je izrecno namenjena mladini, izhajajo dela, kot je Kajzerjevo, ki je nastalo kot izpoved mladostnika, ne oziraje se na starost (bodočega) bralca, je sodobnemu mladostniškemu bralcu na Slovenskem omogočeno prav to, kar (mu) želi tudi M. Soriano: vstop v svet literature, ki je brez vsakršnih zadržkov oziroma »omejitev« pisana na način literature za odrasle.

Summary

THREE MODELS OF REALISTIC PROSE IN CONTEMPORARY SLOVENE LITERATURE FOR YOUNG READERS

From original Slovene narrative prose pieces for young readers written between 1970 and 1986, the author elicits three significant models which are also internationally known. The typicality of the Slovene variants of each model is treated from different aspects: those of subject matter, the delineation of the main character, the typical structure of the text and the use of narrative techniques, special linguistic and stylistic features and, related to them, the effects of the message.

¹⁷ E. Budau: *Diagram neke ljubezni* (1962), P. Kavalir: *Grajski biki* (1962), B. Breclj: *Slamnat večeri* (1967) itd.

PROBLEMI ČASA IN PROSTORA V ROMANU MOJSTER IN MARGARETA M. A. BULGAKOVA (2)

II. Analiza prostorskih odnosov

Prostor dogajanja v moskovski in jeršalajmski pripovedi je mesto z natančno določenimi prizorišči. Dogajanje poteka v 'notranjem' in 'zunanjem' prostoru.

J. M. Lotman je v raziskavi prostorskih razmerij v prozi Gogolja opredelil lastnosti (značilnosti) 'notranjega' in 'zunanjega' prostora: 'notranji' prostor (hiša, dom) nudi človeku zavetje, varnost, gostoljubnost; v 'zunanjem' prostoru (gozdu) se dogajajo nepričakovane, zastrašujoče stvari.¹

Analiza prostorskih razmerij v romanu *Mojster in Margareta* pokaže, da je pojem mesta v romanu *Mojster in Margareta* ujet v širše simbolno nasprotje, ki se kaže v razmerju 'zunanji': 'notranji' prostor.

a) Dogodki, ki napovedujejo v moskovski pripovedi zaplet oziroma razplet, potekajo v 'zunanjem' prostoru: – profesor črne magije Woland (satan) se prikaže pri *Patriarhijskih ribnikih* – prav tedaj in prav tam, kjer se o obstoju Jezusa Kristusa pogovarjata predsednik slovstvenega združenja Massolit M. A. Berlioz in mladi pesnik I. Bezdomni; – Wolandov spremljevalec Azazello nagovori in povabi Margareto k sodelovanju na satanovem polnočnem plesu v *parku* – v *Aleksandrovskem vrtu*; – *Berlioz izgubi glavo pod tramvajskimi kolesi*; – Bezdomni zaradi nenavadnih dogodkov pri *Patriarhijskih ribnikih* izgubi razsodnost; – Varenuho pretepejo na *vrtu*; – usoda mojstra in Margarete se odloči na *kamniti terasi ene izmed najlepših stavb v Moskvi*.

V 'zunanjem' prostoru moskovskega sveta se godijo nenavadni, naključni in izjemni dogodki.

Večina pripovedovanega dogajanja v moskovski pripovedi poteka v 'notranjem' prostoru. Posebej izpostavljena so štiri prizorišča: – hiša na Vrtni ulici 302 b – stanovanje št. 50; – psihiatrična klinika dr. Stravinskega; – Dom Gribojedova; – gledališče Variete.

Pojem 'notranjega' prostora je v literarni ustvarjalnosti Bulgakova tesno povezan s problematiko *doma*. Tematika, povezana s pojmovanjem doma, kot ene najpomembnejših človeških vrednot, je ena prevladujočih konstant v literaturi M. A. Bulgakova.²

Ob opazovanju funkcije posameznih prizorišč v moskovski pripovedi se razkrije ambivalentna vloga 'notranjega' prostora v romanu *Mojster in Margareta*: 'notranji' prostor (simbol doma) – prostor, ki nudi varnost, toplino in udobje, dobiva lastnosti 'zunanjega'

¹ J. Lotman, *Zagadnienia przestrzeni artystycznej w prozie Gogola*, *Semiotyka kultury*, Warszawa 1977, 233, 234.

² Poseben pomen imata dva predmeta (tesno povezana z Bulgakovim pojmovanjem doma). To sta (zelena) svetilka in peč – izvora svetlobe in toplote – dveh temeljnih človekovih potreb, ki v delih Bulgakova (prim. *Zapiski junogo vrača*, *Sobač'e serdce*, *Belaja gvardija*, *Teatral'nyj roman*, *Master i Margarita*) nimata zgolj fiziološkega, ampak tudi psihološki pomen. Svetilka in peč (kot atributa 'doma') sta kazalca človekovega duševnega razpoloženja, simbola sreče, miru in varnosti (glej M. A. Bulgakov, *Mojster in Margareta*, 151, 324; *Belaja gvardija*, Moskva 1973, 17, 29, 30, 35, 158; *Teatral'nyj roman*, Moskva 1973, 283, 285 (Romany); *Zapiski junogo vrača*, Letchwork-Herts 1970, 15, 21, 38; *Sobač'e serdce*, Paris 1969, 56, 61).

prostora. Človek sredi lastnega intimnega, zasebnega sveta (doma) ni več svoboden in varen pred vdori 'zunanjega' sveta: – v stanovanje N. I. Bosoja – predsednika hišnega sveta na Vrtni ulici 302 b 'vdrejo neznanci', preiščejo stanovanje, odkrijejo v straniščnem odpušniku skrit denar, ki se je v skrivališču čudežno spremenil iz rubljev v dolarje, in odpeljejo zmedenega Nikanorja Ivanoviča s seboj; – dom (stanovanje) postane predmet špekulacij;³ Moskovičani ne izbirajo načina, kako bi prišli do stanovanja;⁴ – v Berliozov dom – v stanovanje št. 50 na Vrtni ulici 302 b se nasilno vseli zamejski artist Woland. Berliozov sostanovalec Lihodejev – ravnatelj gledališča Variete nenadoma izgine iz svoje spalnice in se znajde nepričakovano na Jalti;⁵ – ob prebiranju negativne ocene romana o Ponciju Pilatu se mojstrovedu sosedu Alojziju Mogariču porodi ideja. Ovadi mojstra, češ da v svojem stanovanju skriva ilegalno literaturo – mojster nenadno izgine in Mogarič se po lasti (mojstrovega) stanovanja.

Mojster, Stjopa Lihodejev, Nikanor Bosoj postanejo *brezdomci*. Njihov drugi, 'nadomestni dom' postane psihiatrična klinika dr. Stravinskega. Norišnica ima vse kvalitete 'pravega doma' – nudi zatočišče, udobje in varnost⁶ – je prostor, kjer mojster najde prepotrebni *mir*,⁷ je edini prostor, kjer lahko I. Bezdomni *svobodno* govori,⁸ ne da bi ga zato zaprli ali proglasili za norega; Lihodejeva na njegovo lastno prošnjo zaklenejo v varno celico v psihiatrični kliniki.⁹

V moskovskem svetu, polnem nenavadnosti, naključij, nevarnosti, je psihiatrična klinika edini prostor, ki človeku daje mir in mu nudi iluzijo varnosti in svobode. 'Tradicionalne' predstave 'doma' – vidne iz zgodnejše proze Bulgakova – ni več.¹⁰

Hrepenenje po miru, domu in svobodi je dejansko uresničljivo šele v posmrtnem življenju: mojster je šele tedaj *osvobojen* in dobi za svoje delo zaslužen plačilo – *večni dom*, kjer se lahko opaja s tistim, kar mu ni bilo dano nikoli v življenju – s pokojem.¹¹

Brezdomnost ni samo mojstrovo, Lihodejevo in Bosojevo stanje, 'brezdomni človek', prav tako pacient psihiatrične klinike, je tudi pesnik Ivan Ponirev, na kar opozarja že njegov psevdonim Bezdomni. Ta ima simbolni pomen. Razvojna pot Ivana Ponireva je čas spoznanj, iskanja življenjskih smotrov in preobrazb. Pesnik Ponirev v srečanju z mojstrom prizna in se zave ničvrednosti svojih pesmi, ki nastajajo pod vplivom 'massolitstva' – literarno-ideološke dogme. Psevdonim Bezdomni simbolizira idejno in miselno odvisnost, podrejenost 'massolitstvu' – pesnik Ponirev, ki je brez lastnega prepričanja in zato brezdomen, šele v srečanju z mojstrom odkrije v življenju nove smotre, ob tem se njegova 'brezdomnost' izgublja – nekdanj pesnik Ivan Bezdomni postane profesor zgodovine Ivan Ponirev.

Podobno funkcijo kot psihiatrična klinika ima v moskovskem svetu tudi Dom Gribojedova (slovstveno združenje Massolit). Če je psihiatrična klinika 'zavetišče' zaradi nesprejemljivih ideoloških pogledov iz družbe izobčenim ljudem,¹² pa ustvarja Dom Gribo-

³ M. A. Bulgakov, Mojster in Margareta, 213–221.

⁴ Ib. 103–104.

⁵ Z nenadnim 'izginotjem' Lihodejeva se nadaljuje samo tradicija stanovanja št. 50 – prim. pripoved o izginjanju zakoncev Belomut, Ane Francevne de Fougère, hišne pomočnice Anfise (M. A. Bulgakov, Mojster in Margareta, Ljubljana 1977, 82–83).

⁶ Ib. 94.

⁷ Ib. 146.

⁸ Ib. 74.

⁹ Ib. 368.

¹⁰ Prim. M. A. Bulgakov, Belaja gvardija.

¹¹ M. A. Bulgakov, Mojster in Margareta, 416.

¹² Prim. mojstrove besede I. Bezdomnemu: »/.../ če od tod ne morem pobegniti, ni zato, ker bi bilo previsoko, temveč zato, ker nimam kam zbežati.« (M. A. Bulgakov, Mojster in Margareta, 1977, 145).

jedova iluzijo zavetišča literatom – članom Massolita. Nudi jim prvovrstno hrano po zmernih cenah, jim omogoča dopustnikovanje s plačano oskrbo v raznih krajih Sovjetske zveze, skrbi za razvedrilo ipd.¹³

V moskovski pripovedi so vidne tri podobe 'doma': – v zasebno življenje Moskovčanov 'vdira zunanji svet' – dom ni več prostor, ki nudi varnost in zaščito (stanovanje št. 50, Bosojevo stanovanje, mojstrovo prikletno stanovanje); – nadomestilo literatom za izgubljeni dom je hkrati tudi alternativa: sprejeti uradno ideologijo za vodilo lastni literarni ustvarjalnosti, postati 'massolitovec', v zameno dobiti zaščito in ugodnosti, ki jih svojim članom nudi pisateljsko združenje Massolit in *Dom Gribojedova* (Latunski, Berlioz . . .), ali pa se ne podrediti ideologiji, ostati svoboden, zvest umetniškemu navdihu, zato pa postati brezdomec. Mojster, ki ostane brez lastnega doma, se 'zateče' v *norišnico* – v prostor, kjer si je še mogoče ustvariti iluzijo miru, udobja in topline.

Specifičen položaj med omenjenimi prizorišči ima gledališče Variete. Je zrcalo moskovske vsakdanjosti, svet v malem, v katerem se dogajajo enake nenavadnosti, kot v realnem svetu: v gledališču napovedovalec varietejskega programa Bengalski nenadno izgubi glavo; nekaj podobnega se dogaja v 'zunanjem svetu' – pri Patriarhijskih ribnikih tramvaj odreže glavo M. A. Berliozu; obiskovalec Wolandove predstave najde v žepu namesto svežnja kart šop rubljev – v Bosojevem stanovanju se rublji spreminjajo v dolarje.

Gledališka predstava črne magije se spreminja iz fikcije v resničnost – na odru odpirajo garderobo z ženskimi oblekami, ukrojenimi po najnovejši modi, ženske zamenjujejo iznošene čevlje, se dišavijo z najdražjimi parfumi, po zraku letijo desetrubeljski bankovci – moskovska realnost pa se spreminja v fantazmagorijo – dogajajo se stvari, ki v vsakdanjosti niso mogoče (neranljivost mačka Behemota, nenadno izginotje Lihodejeva na Jalto itd.). Ločnica med gledališčem (fikcijo, iluzijo) in realnim svetom, ne obstaja več – v moskovskem svetu *fantastične resničnosti*¹³ je mogoče vse.

b) Prav tako kot v moskovski tudi v jeršalaimski pripovedi razmerje med 'notranjim' in 'zunanjim' prostorom ne obstaja več. Čeprav je formalno možna delitev na 'notranji' in 'zunanji' prostor – mesto Jeršalaim: Herodova palača – pa palača Poncija Pilata ne opravlja funkcije doma. Pilat kot cesarjev namestnik v Judeji ne pozna 'zasebnega življenja'. S tem ko obsodi Ješuo, ki mu nudi košček zasebnosti – toplino in razumevanje,¹⁵ Pilat zataji samega sebe in se podredi zakonom 'zunanjega sveta'. Vseskozi z masko oblastnika obrnjen v 'zunanji svet' Pilat ostaja sam s seboj¹⁶ v prikritem konfliktu z 'zunanjim svetom'; zato edini občutek 'zasebnega sveta', želje po 'domu' ostaja zapisan kot Pilatova vizija:

»... / pomislil / Pilat – op. p./, da bi bilo najpreprostejše zapoditi tega čudnega razbojnika z balkona, samo dve besedi bi bilo treba reči – 'obesite ga'. Zapodil bi še stražo, odšel iz stebrenika v notranjost palače, ukazal zatemniti sobo, se spustil na ležišče, naročil hladne vode, z žalostnim glasom poklical psa Banga in mu potožil o hemikraniji.«¹⁷

III. Posebnosti kronotopa moskovske pripovedi

V svetu moskovskega vsakdana se dogajajo nepričakovani preobrti, naključja, peripetije, čudeži, ki se spreminjajo v splet različnih, medsebojno neodvisnih epizod. V skopem

¹³ Ibidem, 60–62.

¹⁴ Glej tudi poglavje Posebnosti kronotopa moskovske pripovedi.

¹⁵ Prim. Ješuoove besede Pilatu (M. A. Bulgakov, Mojster in Margareta, 26–27).

¹⁶ Edini prijatelj Pilatu je pes Banga: »Še misliti ne moreš o ničemer in želiš si samo tega, da bi prišel tvoj pes, kakor kaže, edino bitje, na katero si navezan.« (M. A. Bulgakov, Mojster in Margareta, 26.).

¹⁷ Ib. 25.

poročanju, brez podrobnejšega orisa literarnih oseb (prim. Lihodejev, Bosoj, Varenuha, Rimski...), brez vneprejšnje 'priprave' dogajalnega preobrata nastale epizode dobivajo značilnosti *anekdote*.

Potek dogajanja v moskovskem svetu usmerja 'logika fantastičnega sveta' – čas naključij in peripetij je čas delovanja nadnaravnih sil. Literarni liki, ki naj bi bili nosilci dogajanja v posameznih epizodah, se spreminjajo v pasivne udeležence v igri naključij oziroma nadnaravnih moči – satana.

'Fantastično' motivira oseba sama oz. njeno dejanje, ki je posledica značajskih slabosti (pohlep po denarju – Sokov; zavist – Varenuha, Rimski; sprejemanje podkupnine – Bosoj) ali pa ga sprožijo slabosti, 'nenavadnosti', ki so značilnost družbenega sistema (nenadna izginotja prebivalcev, privilegiranost literarnih ustvarjalcev – članov Massolita, obstoj trgovin za tujce ipd.).

V tej optiki fantastike postajajo osebe groteskno-komične, njihove lastnosti in lastnosti njihovega 'normalnega' sveta karikirane in v končni posledici predmet pretanjenega satiričnega posmeha. Razen nekaterih izjem (Margareta) so osebe upodobljene kot *tipi* (npr. Prohor Petrovič – birokrat; Poplavski, Sokov – koristoljubnež ipd.).

Ker se logika 'fantastičnega' podreja svojim imanentnim zakonom (prim. polnočni ples pri satanu), hkrati pa sta naključje in nenavadnost najpogostejše motivirana v realnosti, ostaja v moskovskem svetu naslednji odnos: v realnosti motivirano fantastično¹⁸ motivira hkrati tudi dogajanje v realnem (Azazello nagovori Margareto in jo povabi na satanov ples!). V moskovski pripovedi je gibalno dogajanja *fantastična realnost*.¹⁹

Zveza s svetom realnega se dokončno pretrga s smrtjo mojstra in Margarete – v 'novem svetu' obstaja le še resničnost fantastičnega oziroma transcendentalnega. Med mojstrovim romanom o Ponciju Pilatu – literarnim delom (fikcijo) in resničnim (moskovskim) svetom, ki se spreminja v fikcijo, ni več nobene razlike. Soočita se mojster in Poncij Pilat – prvi realna oseba moskovskega sveta in drugi fiktivna oseba – junak mojstrovega romana. *Mojster in Margareta se s tem, ko prehajata v realni svet fantastičnega oziroma fikcije, spre-*

¹⁸ V pogovoru Berlioz in Bezdomnega o Jezusu Kristusu Berlioz s svojim glasnim razmišljanjem in komentiranjem priklіče k Patriarhijskim ribnikom satana: »... nemara je čas, da pošlēm vse k vragu in odidem v Kislovodsk! ... / Fejte bodi, zlodej! ... / Le tu pa tam se mu je kolcnilo, da je šepetaje preklel marelični sok! ... / Le kaj vraga bi hotel?« / vse podčrtal M. J. (M. A. Bulgakov, *Mojster in Margareta*, 8, 9, 12).

¹⁹ Sočasno obstajanje in preplet realnega in fantastičnega sveta je nazorno vidno v zgodbi o mojstru in Margareti. V romanu obstajata hkrati 'dve Margareti' – 'prva' obstaja v svetu realnega, 'druga', vezana sicer na čas in prostor realnega moskovskega sveta, pa v svetu fantastičnega:

»Videl je še (mojster – op. p.), kako je Margareta smrtno pobledela, onemoglo iztegnila roke proti njemu, omahnila z glavo na mizo in potem zdrsnila na pod. 'Zavdajavec ...' je še utegnil krikniti mojster. ... / Ko sta zastrupljena potihnila, se je Azazello lotil dela. Najprej se je pognal skozi okno in bil v trenutku v vili, v kateri je prebivala Margareta Nikolajevna. ... / Azazello je videl, kako je otožna ženska, ki je čakala, da se vrne mož, prišla iz svoje spalnice, mahoma pobledela, se prišla pri srcu in onemoglo zaklicala:

'Nataša ... ali kdor že ... k meni ...' in padla na pod v sprejemnici, ne da bi prišla do delovne sobe.

'Vse je v redu,' je rekel Azazello. Trenutek nato je bil že spet pri padlih zaljubljenih. Margareta je ležala z obrazom na preprogi. Azazello jo je s svojimi jeklenimi rokami kakor lutko zasukal k sebi in se ji zagledal v obraz. ... / Obraz se je mirno razvedril in se naposled omehčal, zobje, ki so se videli, niso bili več divje režeči, temveč so izražali le še trpečo žensko. Margareta je vzdihnila, se začela brez Azazellove pomoči vzdigovati, sedla je in šibko vprašala: ... /« (M. A. Bulgakov, *Mojster in Margareta*, 401–402).

Čeprav ni mogoče natančno določiti trenutka, ki pomeni prehod iz enega (realnega) v drug svet (svet fantastičnega) – lahko se to zgodi v trenutku, ko Margareto v Aleksandrovem vrtu nagovori Azazello, lahko je to čas, ko si Margareta natre telo z Azazellovim mazilom in postane nevidna, lahko so srečanje z Azazellom, polnočni ples pri satanu, ponovno srečanje z mojstrom le podaljšek Margaretinih sanj – pa lahko rečemo, da Margareta sprejema fantastični svet oziroma svet lastne fikcije (če razumemo dogajanje na satanovem plesu kot nadaljevanje Margaretinih sanj) kot resničnost, ki ji ponuja možnost, da bi ji bil vrnjen njen ljubljeni mojster.

minjata iz realnih oseb moskovskega sveta v osebi literarne umetnine, ki ostaja zunaj časovnih in prostorskih meja in živi svoje, od dejanske resničnosti neodvisno življenje.

Izrazi kot so 'vdrug', 'odnaždy', 'v tot že moment', 'tot že' zaznamujejo in ločujejo posamezne epizode.²⁰ Te niso razvrščene v strogo določenem časovnem zaporedju, temveč se njihova zapovednost podreja 'logiki naključja', kar rečeno z drugimi besedami pomeni, da bi bilo mogoče posamezne epizode poljubno premeščati, nekatere celo izločiti ali jih nadomestiti z novimi.²¹

Čas moskovskega vsakdana ni 'empirični čas', ki bi ga mogli predvideti z vnaprejšnjo analizo ali z logičnim sklepanjem. Širjenje pripovedi na račun književnega časa – pripovedovanje o različnih dogodkih, ki so se zgodili ob istem času na različnem kraju, zaustavitev časa na polnočnem plesu pri satanu – opredeljuje čas moskovske pripovedi kot *fantastični čas*.

M. M. Bahtin v študiji *Formy vremeni i hronotopa v romane meni*, da so naključja, ne navadni dogodki, peripetije – med sabo povezane s stalnimi prislovnimi izrazi tipa 'na lepem' ('vdrug, v tot že moment' ...), pasivnost literarnih oseb temeljne značilnosti pustolovskega časa.²² Ta nastaja iz kratkih časovnih izsekov, ki ustrezajo posameznim pustolovščinam. Uvajata in prekinjata jih specifična 'na lepem' in 'komaj', ki pretrgata logično-vzročni tok dogajanja, nadomesti pa ga naključnost in njej podrejena logika. 'Ta logika' je po Bahtinu »naključno ujemanje, se pravi *naključna istočasnost* in *naključna prekinitev*, se pravi, *naključna raznočasnost*.«²³ Pustolovski, naključni čas pa je čas, »ko se v človeško življenje mešajo iracionalne sile«, ki »izrabljajo naključno istočasnost in raznočasnost, 'prežijo', 'čakajo', 'na lepem' in 'prav tedaj' napadejo.«²⁴

Te prvine pustolovskega časa odkrivamo tudi v moskovski pripovedi. Satan (iracionalna sila) pretrga normalni potek dogajanja (logično-vzročni red) v moskovskem svetu, njemu pripada pobuda. Fizični ljudje – junaki naključja – so sicer dejavni, vendar pa prav zaradi svojih dejanj, značajskih napak²⁵ postajajo pasivni – predmet v rokah iracionalne sile (Lihodejev, Varenuha, Sokov, Nikolaj Ivanovič ipd.). Prvine pustolovskega časa moskovske pripovedi (čas naključja, iracionalnih sil, fantastičnosti) so vpete v stvarni zgodovinski, kot biografski časovni niz: svet se spreminja s tem, ko se, biografsko gledano, spreminja življenje junakov naključja: Bengalski izgubi precejšnjo mero svoje veselosti, Varenuha si s svojo nepričakovano vljudnostjo in ustrežljivostjo pridobi vsesplošno priljubljenost, Lihodejev postane molčečen in se ogiblje žensk, Berlioz in baron Majgel umreta, I. N. Poinirev postane 'žrtev meseca' ipd. 'Pustolovski čas' moskovske pripovedi ni abstraktno-mehanična zveza časa in prostora (kot v že omenjeni razpravi ugotavlja Bahtin za t. i. pustolovski grški roman), temveč se vključuje v realni – zgodovinski tok dogajanja oziroma se z njim prepleta. Na ta način je v čas naključja z njegovo specifično logiko pritegnjena zgodovinska realnost moskovskega vsakdana v 30. letih 20. stoletja. V optiki pustolovskega časa, v igri naključij in fantastičnosti se razkriva podoba zgodovinske realnosti.

V romanu *Mojster* in *Margareta* obstajajo naslednje, bistvene časovno-prostorske povezave: a) realne časovno-prostorske povezave, značilne za jeršalaimsko pripoved; b) ambivalentne časovno-prostorske povezave z elementi fantastike; vpete v realen zgodovin-

²⁰ Glej. M. A. Bulgakov, *Master i Margarita*, Ann Arbor 1973, 43, 99, 192, 199, 342...

²¹ Hipotetično rečeno bi bilo vseeno, ali Behemot in Korovjev obiščeta trgovino za tujce, povzročita požar v Domu Gribojedova pred satanovim polnočnim plesom ali po njem; epizodi o Poplavskem in Sokovu bi lahko brez posebne škode za razvoj osrednjih dogajalnih nizov izpustili...

²² M. M. Bahtin, *Voprosy literatury i estetiki*, Moskva 1975, 236–261 (poglavje *Grečeskij roman*).

²³ M. M. Bahtin, ib. 242; cit. po M. M. Bahtin, *Teorija romana*, Ljubljana 1982, 226.

²⁴ M. M. Bahtin, *Voprosy literatury i estetiki*, 245; cit. po M. M. Bahtin, *Teorija romana*, 228.

²⁵ Glej tudi str. 6.

ski čas in prostor – v svet moskovskega vsakdana; c) zunaj realnih časovno-prostorskih povezav obstajajoča 'realna fantastičnost' – svet fikcije in literarne umetnine.

IV. Sklepne ugotovitve o pripovedovanem kronotopu

Časovno-prostorski paralelizmi med moskovsko in jeršalajmsko pripovedjo ukinjajo časovno distanco 2000 let, ki obe pripovedi, gledano s historičnega gledišča, ločuje. Historizem, viden v jeršalajmski pripovedi,²⁶ se umika vprašanjem, ki si jih človek v različnih zgodovinskih epohah zastavlja in vsakokrat znova nanje odgovarja: kaj je resnica, pravica, človekova nrvstvenost, pogum, ustvarjanje, svoboda ustvarjanja, oblast ipd. Vprašanja, zastavljena v razmerjih: svetloba – tema, dobro – zlo, bog – hudič. Svet temelji na logiki, ki priznava obstoj nasprotujočih si polov, a vendar neločljivo povezanih med seboj v celoto. V pogovoru z Levim Matejem Woland izreče besede:

Svoje besede si izgovoril tako, kakor da ne priznavaš senc in tudi zla ne. Ampak bodi tako dober in zamisli se nad vprašanjem: kaj bi počenjal tvoje dobro, če ne bi bilo zla, in kakšna bi bila videti zemlja, če bi z nje izginile sence? Saj sence prihajajo od predmetov in ljudi.²⁷

Razmerje med dobrim in zlim, svetlobo in temo so podrejena univerzalnemu načelu: »Vse bo pravilno, na tem sloni svet.«²⁸ To pa se ne uresničuje v zgodovinskem času, temveč zunaj tega časa, tam, kjer je mogoče srečanje Poncija Pilata – rimskega prokuratorja Judeje in mojstra – moskovskega pisatelja 20. stoletja. Tako mojster kot Pilat sta odrešena šele v svetu zunaj zgodovinske realnosti. Misel, vse bo pravilno, na tem je zgrajen svet, je zgolj vizija, ki se spreminja v mit o ravnovesju svetlobe in teme, dobrega in zlega, v *mit o resnici, pravici in svobodi v svetu realnosti*.

Ob srečanju Pilata in mojstra, v stiku moskovske in jeršalajmske pripovedi je časovna distanca med obema svetovoma ukinjena. Vse tisto, kar ločuje moskovski svet od jeršalajmskega, je združeno v *istočasnosti* – v *večnosti*. Da je mogoče doumeti svet, spoznati odnose in razmerja v njem, je potrebno zgodovinske vezi in ločnice (torej čas!) ukiniti in jih nadomestiti s pomenskimi vezmi in ločnicami. Hkrati ob tem, ko so podobe ljudi, ki nase seljujejo jeršalajmski oziroma moskovski svet, povsem zgodovinske²⁹ – če ne drugega, so v njihovih podobah vtisnjene sledi družbene epohe – pa se v konfrontacijskem paralelizmu različnih svetov razkriva tudi historična optika Bulgakova, povezana z vprašanji družbenega sistema in oblasti.

Omenjena istočasnost, časovna neuokvirjenost tvori kronotop, v katerem so realne – zgodovinske časovno-prostorske vezi pretrgane; dogajanje potemtakem poteka v *irealni sočasnosti*.

Kot je razvidno iz dosedanje obravnave, se Bulgakov navezuje na zgodovinska dejstva (prim. paralele med jeršalajmsko pripovedjo in svetopisemsko zgodbo o Kristusovem trpljenju) in na literarni vzorec (prim. vzporednice med zgodbo o mojstru in Margareti in Goethejevim Faustom), vendar hkrati prevladuje 'ahistorizem', ki ga avtor dosega s preoblikovanjem znanih oziroma že utrjenih predstav o posameznih realnih dogodkih in zgodovinskih osebah. Tako npr. kanonizirani evangelijski govore o samomoru Jude, medtem, ko govori Bulgakov v jeršalajmski pripovedi o tem, da so Judo ubili. Če je mogoče

²⁶ I. Belza, Genealogia 'Mistrza i Małgorzaty', Literatura na świecie št. 9 (1981), 197–254; glej tudi poglavje Analiza časovnih odnosov.

²⁷ M. A. Bulgakov, Mojster in Margareta, 391.

²⁸ Ib. 414.

²⁹ Levin Volker spoznava v literarnih likih romana Mojster in Margareta realne osebe, sodobnike Bulgakova. Več o tem glej v razpravi: V. Levin, Das Groteske in Michail Bulgakovs Prosa, München 1974, 88–94.

upoštevati pričevanja evangelistov kot dokument o zgodovinskem, realnem dogodku, je mogoče reči, da se Bulgakov oddaljuje od zgodovinske resničnosti, je torej 'ahistoričen'.

V luči te 'ahistoričnosti' – ene temeljnih značilnosti pisanja Bulgakova – postajajo zgodovinska dejstva prav z metodo preoblikovanja temeljni okvir, v katerem se izpostavlja avtorjev odnos do etičnih in moralnih vprašanj sodobnega časa.

Podobno je mogoče ugotavljati pri navezovanju Bulgakova na literarne vzorce (prim. paralele med zgodbo o mojstru in Margareti in Faustom!).

V obeh primerih pogosto uporablja parafraze, parodično kontrastiranje, 'kvazi citate'...³⁰ Prevladujeta dva vidika: razmerje med individuumom in oblastjo (v okviru katerega je na prvo mesto postavljen moralni problem Poncija Pilata) v jeršalaimski pripovedi ter razmerje umetnost – ideologija v moskovski pripovedi.

'Ahistoričnost' prikaže (in s tem dobi tudi svojo poetsko funkcijo) temeljna vidika v novi razsežnosti; dasi sta navidezno vezana na konkreten zgodovinski čas, postajata 'nadhistorična' – torej izgubljata konkretne vezi samo s tem časom, se dvigata nad ta čas, postajata večna.

V. Zaključek

Analiza časa in prostora v romanu *Mojster in Margareta* ponuja vrsto vidikov za interpretacijo oziroma razlago tega umetniškega dela. 'Časi' in 'prostori' v medsebojni povezanosti niso ne v odnosu zaporednosti in ne medsebojne odvisnosti, pač pa se med seboj prepletata po volji pripovedovalca – kakor narekujejo umetniška, estetska, idejna hotenja. Tako čas kot prostor dobivata v določenem smislu zunajčasovne ali zunajkonkretno – prostorske opredelitve. Iz te 'zunajčasovnosti' in 'zunajprostorski' se oblikuje razsežnost, ki bi jo lahko poimenovali kot nadhistorično – trajno, večno.

V romanu *Mojster in Margareta* sta, kot je pokazala analiza, dva svetova. Oba nastopata v dvojni funkciji: jeršalaimski svet v zgodovinsko opredeljenem, realnem času križanja Jezusa Kristusa je hkrati tudi svet fikcije – literarnega dela (mojstrovega romana o Ponciju Pilatu, ki je hkrati tudi konstitutivni del romana *Mojster in Margareta*); zgodovinski moskovski svet 30. let 20. stoletja je hkrati tudi fikcija – transponiran v avtorjevi optiki je navzoč v literarnem delu – v romanu *Mojster in Margareta*.

Shematično prikazano gre pri prepletanju omenjenih svetov za dvojno razmerje: a) med zgodovino (jeršalaimski svet) in sedanostjo (moskovski svet), b) med zgodovinskim in fiktivnim časom. To razmerje posredno omogoča soočanje obeh svetov in njihove duhovne vrednostne vsebine.

V realističnem prikazovanju zgodovinskega jeršalaimskega sveta se Bulgakov ves čas in minuciozno naslanja na 'zgodovinske' vire (evangeliji, razprave Makkavejskega, apokrif). Zgodovinski čas moskovskega sveta pa, nasprotno, ne izhaja iz enakih osnov, pač pa ga avtor 'prelamlja' skozi svojo optiko v groteskno fantastični podobi. Teme, ki jih avtor izpostavlja kot humanistične vrednote (človeškost, morala, svoboda mišljenja in ustvarjanja, vprašanje oblasti itd.) so tako ali drugače identične v obeh pripovedih (jeršalaimski in moskovski), vendar v moskovski spet kot groteskna karikatura, torej v negativni podobi. Če so pglavlitne osebe jeršalaimskega sveta individualizirani posamezniki, nosilci idej, moralnih dilem z individualnim moralnim profilom in odgovornostjo, v moskovskem svetu nastopajo karikirane lutke, ki jih premikajo sile nad njimi, naključni dogodki, in so z individualnega vidika le pasivni udeleženci dogajanja. V njih samih problem mo-

³⁰ J. Karaś, Proza Michała Bułhakowa: z zagadnień poetyki, Wrocław 1981, 42.

ralne in etične podobe ne obstaja, zato pa ga groteskno satirično pero Bulgakova 'prelamlja' v toliko bolj drastični podobi. Izjemi tega sveta sta le mojster in Margareta.

V 'Mojstru in Margareti' so vidne tri ravnine fiktivnega časa, med sabo prepletajoče se in tesno povezane z zgodovinskim časom: 1) fantastično groteskni čas, 2) transcendentno – utopični čas, 3) 'legendarni' čas. Kakor se zgodovinski čas – sedanost (30. leta 20. stoletja v Moskvi) spreminja v optiki Bulgakova v fantastično resničnost in grotesko, se zgodovinski čas križanja Jezusa Kristusa spreminja v 'legendarni' čas. Pripoved o Ješui han-Nasriju, dobrem človeku, popotnem filozofu, ki ostaja vse do svoje smrti zvest svoji ideji o kraljestvu resnice in pravice, kjer ne bo potrebno več nobene oblasti, postaja legenda. Ješua – razmišljujoč, ustvarjalni in v neuklonljivosti do smrti pokončen, svoboden, z vero v sočloveka in v njegovo dobroto, v svoji 'človeškosti' svetloba sveta (prim. Jan. 8,12) – svetloba pa simbolizira življenje, rešitev, ljubezen, srečo – je utelešenje 'večnih principov' človeškega življenja, ki preraščajo 'historičnost', a se lahko realizirajo le v fiktivnem svetu, v svetu, ki je zunaj zgodovinskega časa. Treba se je dvigniti iz zgodovinskega, prostorsko in družbeno opredeljenega vsakdana v transcendentni svet resničnosti, kjer ne družbene ne druge zakonitosti tako opredeljene vsakdanosti ne veljajo, pač pa se življenje ravna po svojih najglobljih etičnih in moralnih principih. To pa je pravzaprav svet utopije. Zato realni osebi mojster in Margareta nehata eksistirati v realnosti, postaneta zgolj literarna lika ter se tako (zgolj v literaturi) spreminjata v simbol neomadeževane ljubezni, večne ženstvenosti (Margareta) in v simbol, ki simbolizira usodo umetnika (mojster).

Summary

THE PROBLEMS OF TIME AND SPACE IN »THE MASTER AND MARGARITA« BY M. A. BULGAKOV

»Time« and »space« in the novel »The Master and Margarita« are clearly defined by analysis. Different worlds and their spiritual values confront each other by means of relationships between time and space. One can observe parallels between the so-called Moscow and Jerusalem accounts, between the story of the Master and Margarita in Goethe's Doctor Faustus, between the Jerusalem account and the Gospel – the story of Christ's suffering and Resurrection. The »times« and »spaces« are not mutually progressive or mutually dependent, but intertwined, following the will of the storyteller – as dictated by the artistic, aesthetic and ideological trends prevailing at the time when the book was written. In a certain sense both time and space exist beyond themselves. From this »out-of-timeness« and »out-of-spaceness« a phenomenon emerges that can be called superhistorical i. e. everlasting, eternal. In »The Master and Margarita« three time levels can be observed, which are closely connected with historical time and space: the fantastic-grotesque, the transcendental-utopian and the legendary. As historical time and space (the 'thirties in Moscow) change in the eyes of Bulgakov into a fantastic and grotesque reality, so the historical time and space of Christ's crucifixion change into a »legendary« period. The story of Jesus, the good man and travelling philosopher who until his death remains faithful to his idea of the kingdom of truth and justice where no authority will be needed, becomes a legend. Jesus is meditative, creative, upright and unyielding to death; he is free, believing in his fellow-creature and his goodness, representing the light of the world in his humanism; the light being the symbol of life, salvation, love, happiness and the embodiment of »eternal« principles of human life. These characteristics transcend history, but can only be realized in the fictitious world, a world outside historical time where life follows its most profound ethical and moral principles. This then is the world of Bulgakov's utopia. The real persons, the Master and Margarita, cease to exist in reality and become literary characters and thus (only in literature) Margarita changes into a symbol of perfect love and eternal womanhood, and the Master into a symbol of the destiny of the artist.

JANKO LAVRIN

10. februarja 1887, Krupa v Beli krajini – 13. avgusta 1986, London

Skoraj sto let dolgo življenje Janka Lavrina nudi preučevalcu njegove osebnosti in dela mnoga presenetljiva in vse pozornosti vredna dejstva. Za slovenskega slavista je v tem bogastvu najpomembnejše vendarle dejstvo, da je Janko Lavrin, svetovljanski literarni zgodovinar, esejist, prevajalec in publicist, lektor in docent (od leta 1918) ter potem dolga leta (od 1921 do 1953) profesor za novejšo rusko literaturo na univerzi v Nottinghamu, ostal vse življenje intimno in tvorno navezan na domovino, slovensko kulturo in še posebej literaturo. O tem pričajo tudi nekatera na videz drobna dejstva. – Pred sabo imam posnetek pisma, ki ga je Janko Lavrin 5. oktobra 1985, nekaj mesecev pred smrtjo, pisal v Moskvo ruskemu raziskovalcu Velimirja Hlebnikova (1885–1922) A. E. Parnisu, ko mu je ob pesnikovem jubileju poslal krajši spominski zapis *Moje srečanje s Hlebnikovom*. V tem pretresljivem pismu piše Janko Lavrin o »težkem udarcu«, ki mu ga je »pred petimi tedni« prizadejala usoda z ženinom smrtjo, o starčevskih nadlogah, ki ga mučijo v »99. letu življenja«, o spominu, ki da ga zapuša, o jubileju V. Hlebnikova, ki da bi ga morali praznovati tudi v Jugoslaviji in Sloveniji, in pri tem svetuje dopisovalcu, naj naveže stike z društvom slovenskim pisateljev, naj proučuje slovensko in druge jugoslovanske literature in prevaja Ivana Cankarja in »velikega« Prešerna.

S spomini na pesnika V. Hlebnikova, z zavzetostjo za sodelovanje med slovanskimi književniki in željo, da bi Rusi še naprej in ponovno prevajali Ivana Cankarja in »velikega« Prešerna se Janko Lavrin nekako vrača v svoje »rusko« obdobje, ko je po gimnazijskih letih (1899–1903 v Novem mestu, 1905–1907 na Sušaku) od leta 1908 s presledki (študij v skandinavskih deželah in Parizu) študiral in doštudiral slavistiko, kot simpatizer neoslovanofilov sourejal revijo *Slavjanskij mir* (1908–1911) in s Sergejem Gorodeckim almanah *Veles* (1912–1913), s članki in prevodi v ruščino seznanjal ruske bralce z zahodno in južnoslovanskimi literaturami. Pri tem delu je Janko Lavrin ostal zvest slovenski kulturi in literaturi, in še posebej Ivanu Cankarju, o njem je pisal, v ruščino prevajal njegove črtice in novele, leta 1910 je v Peterburgu objavil prevod romana *Hiša Marije Pomočnice* (*V dome Marii Zastupnicy*). Lavrinov prevod romana je zmaličila zloglasna ruska cenzura, ki ni dovolila natisniti večji del osmega poglavja. S cenzuro se je Janko Lavrin srečal tudi kot dopisnik dnevnika *Novoe Vremja*, za katerega je poročal z balkanskega in zahodnoevropskega bojišča med prvo svetovno vojno v letih od 1915 do 1917, ta je tudi preprečila izid Lavrinove protivojne knjige »albanskih skic« *V deželi večne vojne* (1916). Oktobrska revolucija je pretrgala Lavrinovo »rusko« obdobje, Janko Lavrin se je proti koncu leta 1917 za stalno naselil v Angliji.

Na Angleškem se je Janko Lavrin kot profesor na univerzi v Nottinghamu ukvarjal predvsem z novejšo rusko literaturo od romantike do sodobnosti. V svojih knjigah in razpravah je s sociološkega in psihoanalitičnega oziroma »psiho-kritičnega« vidika, kakor je svojo raziskovalno metodo imenoval sam, obravnaval vrsto najpomembnejših ruskih literarnih ustvarjalcev, vendar je svojo pozornost posvetil predvsem Tolstoj, Dostojevskemu, Gogolju, Puškinu, Gončarovu, Turgenjevu, Lermontovu, Čehovu in Pasternaku. Tem velikim imenom je posvetil tudi nekaj monografij. Med temi monografijami so zanimive predvsem tiste, ki jih je Janko Lavrin v angleških izdajah opremil s skromnima oznakama

»an approach« in »a study« in pozneje izdal v novih natisih v znani zbirki Rowoltovih monografij v Hamburgu. Med temi monografijami sta v Nemčiji in v svetu doživeli največ izdaj in najvišjo naklado knjigi o Tolstoju in Dostojevskem. Večina teh »po obsegu skromnih, a vsebinsko bogatih /.../ in dragocenih uvodov v življenje in delo« (R. Neuhäuser) ruskih klasikov je prevedena tudi v slovenščino: *Dostojevski* (1968), *Gogolj* (1969), *Tolstoj* 1969, *Gončarov* (1972), *Puškin in ruska literatura* (1972), *Lermontov* (1973) in *Turgenjev* (1973). V njih se je uveljavila morda največja odlika Lavrinovega literarno-zgodovinskega in kritičnega pisanja: posluh za bralca, ki ni nujno znanstvenik, in občutek za tiste pojave, ki so v nekem okolju in času aktualni in zanimivi s širšega, ne samo literarnoestetskega vidika. Lavrinovo »integralno vrednotenje avtorjev, v katerih delu odsevajo razni aspekti duha in časa in kulturne klime dobe« zato pomeni po uvodnih besedah, ki jih je sam zapisal v slovenski izdaji svoje knjige *Književnost in duh časa (od Rousseauja do Sartra)*, vrednotenje, ki »mora seveda upoštevati ne samo estetsko, temveč tudi psihološko, socialno (oziroma socialno-ekonomsko), filozofsko in večkrat tudi politično podlago, ne da bi pri tem zanemarjalo zgodovinsko perspektivo«. Tako široko gledišče je Janka Lavrina odvrčalo od sodobnih novatorskih prizadevanj in iskanj tako ruskih formalistov kot evropskega strukturalizma in angloameriške »nove kritike« (*New Criticism*) in ga eklektično navezovalo na nekatere prvine pozitivizma, duhovnozgodovinske tradicije, ruske sociološke šole in psihoanalize z začetka 20. stoletja. Toda kompleksni »tradicionalizem« je pri Janku Lavrinu vendarle živel ob »tvornem skepticizmu« in smislu za dialog z umetnikom (prim. članka *Tvorni skepticizem in Kritiki in umetniki*, objavljena v osmem letniku revije *Modra ptica*, 1936–37). Janku lavrinu je uspelo, da je z različnih vidikov osvetlil osebnostne, umetniške, miselne in družbene značilnosti ne samo mnogih ruskih, ampak tudi mnogih evropskih ustvarjalcev od Rousseauja, Byrona, Balzaca, Heineja in Baudelaira do Nietzscheja, Rimbauda, Wilda, Ibsena, Shawa, Francea, d'Annunzia, Huysmansa, Strindberga, Rilkeja, Hamsuna, Pirandella, Prousta, Kafke in drugih.

Janko Lavrin se je uveljavil tudi na področju primerjalne literature. Pri nas so odmevale predvsem tiste primerjave, ki jih je Lavrin objavil v *Ljubljanskem zvonu*: *Tolstoj in Nietzsche*, *Dostojevski in moderna umetnost* (1926), *Čehov in Maupassant*, *Dostojevski in Proust* (1927), *Ibsen in Shaw* ter *Huysmans – Strindberg* (1928). Nekatere med njimi so zaradi raziskovalčeve hotene izzivalnosti primerjanja, ki sloni predvsem na »pravcati oporečnosti« oziroma kontrastu (npr. primerjanje Tolstojevega krščanstva, ki da je pritrjeno poganstvo, z Nietzschejevim poganstvom, ki da je pritrjeno krščanstvo, in »kontrastnih« Dostojevskega in Prousta), vzbudile ugovore, ki so Lavrinu sicer priznavali zanimivost in duhovitost, a mu hkrati oporekali znanstveno in literarnozgodovinsko utemeljenost.

Poleg objav v *Ljubljanskem zvonu* in knjige »psihokritičnih študij« *Dostojevski, Nietzsche, Tolstoj* (1937) so za razširjanje razgledov po evropskih literaturah in še posebej sodobni ruski literaturi in tudi nekaterih literarnoestetskih vprašanjih na Slovenskem pomembni članki, objavljeni v reviji *Modra ptica* v predvojnih tridesetih letih. Med njimi morda zaslужita posebno pozornost esej *O tragičnem* (MP VIII, 1936–37) in študija *Poezija ruske revolucije* (MP XII, 1940–41). – Esaj *O tragičnem* je klic človeka, ki se v kriznih tridesetih letih v želji »po novem pogumu za življenje in za resničnost« upira sodobnemu pesimizmu v imenu visoke grške in Shakespearove tragedije in upa, »da se bo rodila nova tragična umetnost kot protest proti (...) površnemu in povprečnemu pojmovanju človeka in življenja«. Janko Lavrin pri tem nastopa »proti vsemu modernemu nazaranju«, vendar kot intelektualec, ki je sam izrasel iz moderne in njenih protislovij. Protest, ki naj bi ga izražala »nova tragična umetnost«, odkriva že v duhovnem iskanju in boju Dostojevskega, prvine in izgubljene možnosti »nove oblike tragedije«, ki naj bi »obravnavala tudi preproste ljudi in jih prikazala v njihovi tragični in heroični perspektivi«, pa pri Ibsenu in Čehovu. – Študija *Poezija ruske revolucije* je najpomembnejši predvojni prispevek, ki je nakazal in tudi ovrednotil razvoj ruske poezije v 20. stoletju od ruskega simbolizma do Majakovskega, Jesenina in Pasternaka. Lavrinovi ugotovitvi, da je poezija ruskega sim-

bolizma po Puškinu drugi kvalitetni vrh in da je v sodobni »poeziji ruske revolucije« najpomembnejše ime Boris Pasternak, sta veljavni in (zopet) aktualni tudi danes.

Med literarnozgodovinskimi sintezami je pri nas najbolj znana *Panorama ruske literature* (*A Panorama of Russian Literature*) iz leta 1973, v slovenskem prevodu je izšla leta 1979.

Drugega oktobra 1956 je Janko Lavrin postal zunanji dopisni član Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Slovenski akademiki so počastili Janka Lavrina za tiste mednarodno priznane zasluge, zaradi katerih je postal Magister Artium univerze v Nottinghamu, podpredsednik Angleškega inštituta lingvistov, član British Universities Association of Slavists, član londonskega mednarodnega PEN kluba... Slovenska akademija je pri tem še posebej poudarila zasluge, ki jih ima Janko Lavrin kot posrednik med slovensko kulturo in drugimi evropskimi kulturami. Lavrinova skrb za umetnost Ivana Cankarja, za drami *Školjka* Lojza Kraigherja ter *Dogodek v mestu Gogi* Slavka Gruma, njegove revialne in knjižne objave prevodov jugoslovanskih in še posebej slovenskih pesnikov od Prešerna, Gradnika in Župančiča do Bora, antologija sodobne jugoslovanske poezije (*An Anthology of Modern Yugoslav Poetry*, 1962) in izbor slovenske poezije (*The Parnassus of a Small Nation*, 1957 in 1965), ki ga je uredil skupaj s prijateljem Antonom Slodnjakom, so dragocen prispevek za razvijanje tistega, kar bi imenoval Goethe »svetovna literatura«.

Tu se naš krog sklene, vendar ne v zaokrožen odgovor, ki bi ga zarisal neizbežni konec človekovega življenja, marveč v odprto vprašanje, ki nam ga zastavlja znana in manj znana duhovna dediščina svetovljanskega Slovenca Janka Lavrina.

Aleksander Skaza
Filozofska fakulteta v Ljubljani

Metodične izkušnje

KRATKI SPISI (PISNE MINIATURE)

Pisanje kratkih spisov (po Rosandiču: pisnih miniaturn) v naši učni praksi ni tako ustaljeno kot npr. pisanje domačih nalog ali šolskih spisov. To je zapis, ki ga učenec napiše v desetih do petnajstih minutah kar med poukom. Spis se piše na posebne liste, lahko tudi samo na polovico ali četrtinko lista. Pri teh izdelkih učitelj ne kontrolira pravopisne usposobljenosti učencev, ampak se zanima predvsem za njihove ideje. Če učenec spremeni ali preuredi svoje misli, lahko svoje stavke prečrta, jih popravi ali zamenja. Kratek spis je dostikrat bolj osnutek kot pravi spis. Tega spisa učitelj ne oceni, da so učenci ob njegovem snovanju kar najbolj sproščeni; uporablja ga predvsem kot izhodišče za nadaljnje razpravljanje. Oglejmo si na nekaterih primerih, kako nastajajo kratki spisi.

V petem razredu smo proučevali velelne stavke in klicaj. Vsak učenec je na četrtinko lista napisal zapovedi in prepovedi, ki jih največkrat sliši. Zbralo se je veliko zanimivega gradiva:

Zbudi se zaspane! Zobe si umij! Nesi ven smeti. Pospravi svojo sobo. Pojdi v trgovino po mleko in kruh. Pojdi se učiti. Spaaaat! Govori v celih stavkih. Beri na glas. Na rob napiši datum. – Ne srebaj juhe! Ne vrtaj s prstom po nosu! Ne pij mrzle vode! Ne ropotaj! Ne pozabi zakleniti vhodnih vrat. Ne podi se po avli. Ne klepetati!

Pojavile so se za izražanje istega ukaza tudi različne slovnične oblike:

Ugasni tranzistor! – Bi ugasnil tranzistor?!

Pojej ričet! – A boš pojedel ričet!

Jure, umij si noge! – Jure, noge ti smrdijo kot gnoj!

Ne prepirajta se! – Ne se prepiratil!

To gradivo je klicalo po zelo poglobljenem opazovanju, razčlenjevanju in posploševanju. Ob njem smo razpravljali, kakšen odstenek strogosti ali prijaznosti se kaže v tej ali oni slovnični obliki, kakšno čustveno prizadetost vsebuje ta ali ona poved, s kakšno intonacijo se izgovarja in če glede na to zasluži klicaj ali ne.

Nekoč so me spravili v slabo voljo petošolski doživljajski spisi, ki so bili napisani strašno stereotipno. Bili so nekako takile:

Ko smo prišli do reke, smo šli v vodo. Voda je bila kar topla. V njej smo uganjali vse mogoče. Ko se je zvečerilo, smo odšli domov.

Ni mi šlo v glavo, da bi učenci res tako neprizadeto doživljali svet okrog sebe. Menil sem, da se preveč opirajo na slabe vzorce spisov ali pa da se nočejo potruditi. Dogovorili smo se, da se bomo bolj posvetili podrobnostim. Noben učenec ne bo napisal praznega stavka *Šel sem v vodo*, ampak vsak bo natančno pisal, kako gre zares v vodo. Ko so učenci dojeli, kaj naj delajo, so v desetih minutah nastali takile spisi:

Šel sem do kolen v vodo in se ves tresel: »Brr, to je mrzlo!« Malo sem počofotal in se zmočil. Potem pa kot kit. Čoff! In že sem bil v vodi.

Matevž

Zmeraj, kadar imam priložnost za skok, skočim, ne da bi preskušal, ali je voda mrzla ali topla. Če ni prostora za skok, se moram podati do kolen v vodo, nato pa hop. Takoj, ko skočim, zaplavam prsno, kravelj ali metuljčka, kot so nas učili v plavalnem klubu.

Niko

Stala sem na deski. Naenkrat se nekdo zaleti vame. Začnem loviti ravnotežje. Ko mislim, da sem že uspela, mi spodrsne in kot ploh padem v vodo.

Darinka

Ti spisi niso bili več stereotipni kot prvotni; v njih so bile razgibane povedi, medmeti, primere, imena za vrste plavanja, dobesedni navedki, dramatični sedanjik idr. Učenci so ob njih spoznali, da ni vrednost spisa v obrabljenih ugotovitvah, ampak v zanimivih podrobnostih, da ne zadostujejo prve besede, ki se človeku ponudijo, ampak da je treba poiskati čim bolj žive besede, oblike in stavčne vzorce.

Tudi obravnavo beril lahko povežemo s kratkimi spisi. Posebno lahko z njimi proučujemo, kako učenci dojemajo različne detajle v leposlovnih besedilih. Tako so npr. učenci pri obravnavi Tavčarjeve slike Šarevčeva sliva pisali, kaj mislijo o Metini prijateljici Kašpurjevi Mini. Spisi so bili takile:

Mina je bila edina Metina prijateljica. Namesto da bi jo bodrila, jo je strašila, da ne bo dobila več dela. Tudi med nočno nevihto se ni bala za Meto, temveč jo je zanimalo samo, kje ima skrit denar. Ni bila prava prijateljica, temveč samo navidezna. V srcu je bila hinavka in lažnivka.

Tina

Mina je bila škodoželjna (Ali veš, da te Videmski ne bodo več prosili za delo?). Denar bi ji najbrž ukradla, če bi mogla (Na Kuclju imaš denar? Kje pa, kje pa?). Mina ni bila prava Metina prijateljica. Če bi bila dobra prijateljica, bi morala preprečiti, da Meta ne bi umrla pod spodsekano slivo.

Mirko

Ko je Meta izgubila delo pri Videmskih, se ji je Mina posmehovala, da preveč sne. Ko je Mina neke noči, ko je divjal vihar, zvedela, da ima Meta na Kuclju skrit denar, so se ji oči zasvetile od zavisti. Verjetno bi najraje vstala iz postelje in odšla po denar. Take prijateljice jaz ne bi marala.

Barbara

Koliko osebne prizadetosti je v teh razmišljanjih o lažnem prijateljstvu! Zanimivo je, da nekateri učenci pripisujejo Mini, da bi bila zmožna ukrasti denar. Pronicljiva je misel, da bi Mina, če bi bila prava prijateljica, morala preprečiti Metino nesrečno smrt. Učenci se navadno sramujejo ustno izpovedovati svoja notranja doživetja in razmišljanja, pisno pa to naredijo laže.

Učence je treba navajati tudi na stvarno poročanje. Kakšne so težave pri tem, naj pokazem na primeru dveh opisov poskusa, kako pod stekleno posodo ugasne goreča sveča. Napisali sta ju dve učenki sedmega razreda:

Učiteljica je prižgala zeleno svečo. Zagorel je rumen plamenček. Sveča je postala takoj zanimiva, kakor da je zaživela. Toda čez svečo, ki je veselo živela, smo povezili kozarec. Čez trenutke je sveča ugasnila. Tako je plamenček končal svoje kratko življenje.

Špela

Z žigalico smo prižgali svečo. Pustili smo, da je plamen močnejše zagorel. Potem smo svečo pokrili s kozarcem. Plamen je ugasnil, ker je pod kozarcem zmanjkalo kisika.

Barbara

Takoj se vidi, da je prvi spis umetnostni oris, drugi pa strokovni opis. Pri teh spisih o poskusu sem spoznal, kako si večina učencev pri slovenskem jeziku prizadeva svoj spis čimbolj okrasiti z lepimi besedami in globokoumnimi idejami, čeprav so pri stvarnem opisu poskusa taki okraski in dodatki čisto odveč. Strokovni opis poskusa mora ugotoviti le, kako se na konkretnem pojavu razkriva splošna zakonitost (v danem primeru pač to, da je ogenj oksidacija).

Za takšno obnašanje učencev pri slovenščini smo precej krivi učitelji sami. Menimo, da če učenci znajo pisati slikovito in čustveno prizadeto, bodo znali pisati tudi znanstveno suhoparno. To pa se ne zgodi. Prevladovanje leposlovnega pisanja v naši šoli ne ustreza sodobnemu funkcijskemu gledanju na jezik in težnji po povezavi slovenščine z drugimi učnimi predmeti. S pretežnim gojenjem leporečja svojih učencev ne pripravljamo zadovoljivo na nadaljnji študij in življenje.

Večkrat premišljam tudi, kako bi navadil učence dobro pisati o družbeni problematiki. Pedagoška napaka je v tem, da jim dajemo pisati prezahtevne spise o domovini in njeni preteklosti, ki jim niso kos, in zato brezdušno frazarijo (»nakladajo«, kot temu sami pravijo v žargonu). Zanje so zares pomembni pojavi, ki se tičejo njihovega življenja in na katere skušajo sami vplivati. Menil sem, da je žepnina taka stvar, ob kateri učenci dobro čutijo gospodarsko stanje svoje družine. Preberimo dva spisa, ki sta ju v četrte ure napisali učenki osmega razreda:

Kadar mama ni v tiski za denar, mi pusti na mizi petsto dinarjev. To se zgodi navadno dvakrat na mesec. To v današnjih časih ni veliko. Enkrat na teden grem v kino, kar stane dvesto petdeset dinarjev. Sladoled si privoščim dvakrat na teden, čeprav bi mi prijal vsak dan; to

znaša dvesto dinarjev. Poleg tega moram imeti zalogo žvečilnih gumijev, saj brez njih ne morem živeti. Kupujem tudi razne revije. Ob teh nakupih mi denar, ki mi ga mama da, skopni, kot bi mignil.

Potem moram stopiti k mami in ji razložiti, za kaj potrebujem denar. Če se mami zdi, da sem dobro premislila, za kaj bom denar porabila, in da ga ne bom po nepotrebnem »metala stran«, potem se znajde v mojem žepu novih petsto dinarjev. Ti pa seveda skopnijo v enem tednu, če ne že prej.

Če dobro premislim, moram priznati, da me doma še kar dobro zalagajo z denarjem in da ne trpim pomanjkanja.

Tea

Naj-najdražja mami in oči!

Najprej Vaju lepo pozdravljam. Sporočam Vama, da sem živa in zdrava. Kako se imata vidva? Verjamem, da je Vama lepo, ko sta sama.

Tukaj se imamo krasno. Sonce, morje, družba je res prima. Ampak kaj, ko je vse tako drago. Disko je blazno drag. Res hodimo v najdražjega, ampak če je najboljši. Potem pijača – katastrofalno draga. Sladolek vsak dan. Dvakrat smo najeli čoln. Slabo je biti brez denarja, posebno daleč od Vaju.

Saj ni treba veliko. Problem je v tem, da sem puncam dolžna par tisočakov. Za denar vnaprej HVALA.

Upam, da bo Vaju moje pismo razveselilo, saj je že nekaj časa, kar sem nazadnje pisala. Lep pozdrav

Veronika

Na osnovi takih spisov se da izvrstno debatirati, kako se gospodarske razmere kažejo v življenju učencev in kako gmotna stiska vpliva na način komuniciranja otrok s starši. Pri tako zastavljenih problemih učenci ne zahajajo ne v zlagane slavospeve in ne v črnogledno kritiziranje. Prav tako prizadeto lahko učenci pišejo tudi o drugih stvareh, s katerimi niso zadovoljni in o katerih preišljajo, da bi jih bilo treba spremeniti. Na ta način spoznavajo, da v življenju ne zadostuje samo reproduciranje tujih idej, ampak da je treba razmišljati o svojih problemih z lastno glavo.

Na nekaj primerih sem pokazal, kako se da s kratkimi spisi (pisnimi miniaturnami) obogatiti pouk slovenskega jezika. Seveda s tem niso izčrpane vse vrste kratkih spisov in vse možne teme zanje. Domiselni učitelj bo našel še na desetine spisovnih vaj in naslovov za spise. Bistvo kratkih spisov je v tem, da se učenci in učitelj eden drugemu odprejo. Učenci učitelju predstavljajo svoja doživetja, spoznanja in razmišljanja, učitelj pa jim vrača pre-soje, kako je njihovo pisanje izvirno, ustrezno okoliščinam sporočanja in njihovo mišljenje prodorno. Kratki spisi so osnutki, ob katerih učenci ugotavljajo svojo spoznavno in izrazno moč in nemoč. V naši šolski praksi se uveljavljajo zlasti hitro misleči ali celo vsiljivi učenci, kratki spisi, ki se pišejo med poukom, pa omogočajo, da razvijajo svoje zamisli tudi bolj počasni in zadržani učenci. Če učitelj vseh šolarskih idej ne razume, lahko liste odnese domov, jih v miru prebere in pri naslednji uri nadaljuje diskusijo o obravnavani problematiki. Čeprav kratki spisi niso predpisani z učnim načrtom, lahko pomenijo izvrstno popestritev in poglobitev pouka slovenskega jezika.

Franc Žagar

Pedagoška akademija v Ljubljani

SREČKO KOSOVEL, KONS. 5

Naslovna Kosovelova pesem se v rokopisu (NUK, inv. št. 84/49, Pesmi III, rkp. 180) glasi takole:

Gnoj je zlato
in zlato je gnoj.
oboje = 0
0 = ∞
∞ = 0
A B <
1, 2, 3
Kdor nima duše
ne potrebuje zlata
kdor ima dušo
ne potrebuje gnoja.
I, A.

Pesem ni brez zgodovine. Prvič je bila objavljena v Integralih '26, Ljubljana/Trst 1967, ki jih je uredil in jim spremno besedo napisal Anton Ocvirk. Tu jo najdemo na treh mestih: na platnicah in na strani 131 v obliki faksimila rokopisa ter na strani 130 v natisnjeni verziji. Da je bila pesem prebrana površno, je pokazal leta 1973 v članku Neznani Srečko Kosovel (Prostor in čas 1973, posebni natas 1974) Alfonz Gspan: »Zadnjo vrstico (je treba) brati IA, ne JA. Ne gre namreč za nikakršno pritrdilnico ali kratico ali kaj podobnega, marveč preprosto za porogljiv posnetek živalskega glasu« (92). Gspan je spregledal (ali se mu je zdelo mogoče malenkostno omenjati), da je na poti od rokopisa do natasa prišlo še do drugih sprememb: tretji verz se v Integralih začneja z veliko začetnico namesto z malo (*Oboje*), kakor je razvidno iz rokopisa, tam, kjer v rokopisu beremo 0, je v natisu 0 ali mogoče celo krožec. Sedmi verz se po novem glasi 1, 2, 3., na koncu osmega in devetega verza sta dodani vejici ter na koncu enajstega pika, ki je v faksimilu manjkala.

1974 je polnih 18 let po izidu prve knjige Kosovelovega Zbranega dela pri slovenskih klasikih (urednik A. Ocvirk) izšla druga knjiga, ki je na strani 23 prinesla našo pesem v teje verziji: na koncu drugega verza je pika (*gnoj.*), *Oboje* je še vedno pisano z veliko začetnico, tudi sedmi verz ostaja tak kot pri branju v Integralih 1967, konec osmega, devetega in desetega verza so dosledno postavljene vejice ter na koncu enajstega pika. V opombah so pesmi posvečene skoraj tri strani (577–579). Tu izvedemo, da je rokopis »še kar dobro čitljiv« in »na hitro sestavljen kakor v eni sapi«. Gspanova intervencija je povzročila tudi tole korekturo: »Tiskarski posnetek rokopisa v Integralih na 131. strani je mestoma okvarjen: konec drugega verza je kdove zakaj odpadla pika, a pri zadnjem za črko I vejica, ki je v izvirniku dobro vidna. To pa zamegljuje ironično poanto, ki se skriva v zvočnem posnetku oslovega glasu, in seveda njeno idejno jedro, ki po svoje osvetljuje celoto. Zaradi tega je iz pesmi izginil posmeh, ki ga je Kosovel hotel doseči prav z zadnjim verzom, saj ga je kar dvakrat podčrtal.« Pesem je nato Ocvirk interpretiral kot primer konstruktivističnega pesnjenja. Na zunaj je »navidezno igriv(a)«, »a je vendar kljub vsemu resno pesniško dejanje z močnimi idejnimi poudarki na dnu, pravo nasprotje impresionistične čustvenosti in opisnosti«. Njeno genezo pojasnjujejo vrstice: »Pesem je nastala prve dni julija 1925. Takrat je Kosovel komaj dobro prišel domov na počitnice, ko je pri svojem očetu naletel na kmeta Jožeta Petelina-‘Gabršena’, ki se je prišel posvetovati k njemu o svojih stvareh. Mimo drugega je omenil, da prebira knjigo ‘Gnoj je zlato’. Po pripovedovanju pesnikove sestre Anice je Srečka že ob naslovu samem spreletelo, da se je namuznil, potem pa se je še nekaj dni nasmihal, kadar se je spomnil nanj (...) Delce s tem naslovom, pravzaprav brošura majhnega žepnega formata z mehкими platnicami, niti ni kdove kaj posebnega, saj obsega komaj borih šestnajst strani. Napisal jo je agronom A. Jamnik, izšla pa je leta 1921 v Ljubljani. Toda kljub vsemu nas

že naslovi poglavij pouče, da imamo opraviti s samimi koristnimi navodili, ki so namenjena poljedelcem». Zraven je naveden zapis iz Kosovelovega dnevnika iz tega časa, »ki ga moramo imeti za prvotno zasnovo Kons. 5. Glasi se: Zlata mrzlica/Ljudje imajo zlato mrzlico Kapitalizem/Gnoj je zlato/Zlato je gnoj, ker ga zato uporabljajo/Kultura= dekla kapitalizma.« Vse pravkar citirano je ponovljeno v Ocvirkovem članku Motivni svet Kosovelovih Integralov, ki je izhajal leta 1974 v reviji Sodobnost, le pri zadnjem citatu spet ni prav natančen pri prepisovanju ločil.

Nazadnje je pesem zaposlovala Janeza Vrečka (Ljubljanski dnevnik 8. dec. 1984, str. 10, 22. dec. 1984, str. 10), Toneta Pretnarja (Ljubljanski dnevnik 15. dec. 1984, str. 10, 5. jan. 1985, str. 9) in Janka Kosa (Ljubljanski dnevnik 22. dec. 1984, str. 10). Končno je v zadnjem zborniku SSJLK (XXII, Ljubljana 1986, str. 143–146) Vrečko svojo interpretacijo ponovil, najprej povzemajoč polemiko s Pretnarjem v Dnevniku: »T. Pretnar postavlja misel o Kosovelovi eksplicitni poetiki toka: zadnji verz, v katerem naj bi šlo za elektrotehniški enoti, za džul (J) in amper (A), naj bi potrjeval afirmativno precizno znanost, ki je že v verzih od 3 do 7.« Vrečko je Pretnarjevo tezo celo podkrepil s biografskim podatkom o Kosovelovem zanimanju za elektrotehniško izrazje, vendar jo kljub temu zanikal, češ da pesniku ni nikoli šlo za poetiko toka, ampak le za poetiko energije. Navedel je šest argumentov, da je treba zadnji verz Kosa 5 brati kot *I, A*. Od njih so trije zunajbesedilne narave (zveza *I-A* v Kosovelovih dnevniških zapiskih in pesmi sodobnika Poljanskega), četrti se sklicuje na inovativnost in večjo primernost dvozložne rime (*gnoja/I-A*), šesti pa je grafološki argument. Tako je zavrnil Pretnarjevo domislico o džulu in amperu, pozabil pa spodbiti njen verzooblikovalni argument. Zadnji verz pesmi lahko končno beremo kot *J, A* ali *I, A*, a v nobenem primeru to ne more biti zapis pritrilnice ali oslovskega riganja, ki ju običajno beremo *JA* in *IA*. Pri razlagi drugih verzov je Vrečko najprej citiral Ocvirka (ZD III, str. 688), po katerem simbol ∞ ustreza »neskončni vrednosti« zlata v kapitalističnem svetu, 0 pa gnoju, »neč(emu) ogabn(emu)«. Šestega in sedmega verza se je Ocvirk lotil takole: »V svetu pismenega komuniciranja ima (...) osnovno (...) vrednost abeceda (na to nas spominjajo začetne črke abecede), v matematičnem svetu pa imajo to osnovno vrednost številke. Vendar je med tema dvema sistemoma: med pisanjem in računanjem razlika, saj matematično znamenje neenakosti kaže, da so začetne črke abecede 'manj vredne' od osnovnih števil.« Citirano interpretacijo je Vrečko nadgradil s temi tezami: števila so pomembnejša od črk, ker so tri (*1, 2, 3*), črki pa samo dve (*A, B*); s števili je mogoče kaj meriti in računati in se zato »neposredno vežejo na kapitalsko logiko iz prvih dveh verzov«. Verzi od 8 do 11 odpirajo prostor pesniški logiki, ki je drugačna od kapitalske in matematične v prvih dveh delih pesmi (brezdušen človek nima potrebe po zlatu, ker si ga je že dovolj nagrabil; človeku z dušo pa je zlato odveč). Zadnji verz pesmi pomeni Vrečku posebno enoto, ki »posmehljivo nadgradi vse tri zgoraj omenjene logike, kapitalsko, matematično in pesniško, in sicer glede na žival, ki ga izreče – da je ta svet nor – osel je znamenje norosti, da pa je mogoče v njem vendarle vztrajati; v tem primeru je osel znamenje trmaste vztrajanja«.

Razlaga zveni prepričljivo kljub dejstvu, da z verzom *A B* (še vedno ne vemo kaj početi (Ali so sinonim pesniškega, verbalnega odnosa do sveta?). Vrečko priznava, da pesem »še vedno dopušča številne interpretacije«. Izkoristil bom te spodbudne besede in izrečenim resnicam in domnevam dodal še nekaj drobcev, ki so obogatili mojo predstavo o Kosovelu.

Prvi polovici pesmi nimam dodati kaj novega; jasnosti na ljubo se mi zdi koristno le prevesti prva dva verza v nemetaforično govorico:

*Gnoj je koristen
in zlato je škodljivo.*

V prvem verzju je treba vzeti v misel sintagme zeleno zlato, črno zlato, tekoče zlato, ki potrjujejo buržujsko percepcijo sveta, drugi verz, ki govori, da zlato (bogastvo) pokvari človeka, pa priziva citoyenske moralne norme in zato kljub enaki skladenjski strukturi pomeni prvemu opozicijo.

Tretji verz *oboje = 0* pomeni odrekanje tako buržujskemu kot citoyenskemu vidiku, torej meščanskemu razmerju do sveta v celoti.

Četrti in peti verz sta izjava o absolutni ekvivalenci med skrajnostmi, verjetno med pojavi tega sveta sploh in so značilni tudi za halucinatorično logiko; v besedilu pa pomenita ekvivalenco prvima dvema verzoma in tako tematizirata alternativo meščanstvu.

Ker *A B* šestega verza še ni *A B C* (abeceda, verbalni odnos do sveta, znamenje grške in latinske civilizacije) in ga zato tudi težko povežemo z značilnimi naslovi »koristnih«, »potrebni« priročniških

knjig, ki jih je poznal Kosovel (A B C des Komunismus, ABC Beitrage zum Bauen). Po lotmansko bomo poiskali ekvivalenta za A in B kar v pesmi sami. Izbire skoraj ni: A ustreza gnoju, B ustreza zlatu. Ker je oboje 0, nas tudi ne sme čuditi, če je $A \cdot B < 1, 2$ in 3. Do šestega verza smo imeli opravka v bistvu z le dvema besedama (zlatu in gnoj) in enim razmerjem med njima (=).

V šestem in sedmem verzu se vrednotenje spremeni. Pojavijo se »druge vrednote«, zašifrirane z 1, 2 in 3. Ker so do sedaj še vsi alfanumerični znaki dobili svojo leksikalno ustreznico, jo smemo upati najti tudi tu. Če na pomoč pokličemo verze od 8 do 11, so nove vrednote, ki ne rezultirajo v nihilizmu, človek, njegova duša in njen drugačen odnos do sveta. Brezdušnež ne rabi zlata, ki človeka skvari, ker je že pokvarjen. Človek z dušo (dobri) pa ne rabi gnoja, ki je koristen, ker mu ne gre za nikakršne koristi. Ker Kosovel nikjer ne sugerira, da brezdušnež ne bi bil tudi človek, in ker sta gnoj in zlatu identična, lahko naredimo iz predzadnjih štirih verzov sklep: Človek ničesar ne rabi. Alternativa meščanstvu pa tudi halucinatoričnosti je svet brez potreb, nepolaščevalni odnos do sveta (med imeti in ne imeti ni nobene razlike). Prva polovica pesmi, ki je odslikavala meščanski svet potrebnosti in imetja, je uveljavila tudi vrednotenje (vrednotenje je tu pač refleks človeških potreb), izraženo v prevladujočem glagolu »je enako« (enakost je citoyenska konstituenta meščanstva: svoboda, enakost, bratstvo).

Zadnji verz pesmi bo zaslužen za drugačnemu vrednotenju podkrepil: I je fonetično najvišji, A najnižji vokal. V skladu s temeljno opozicijo v pesmi pripada I-ju pomen zlata, A-ju pomen gnoja (kakor že v šestem verzu v sicer drugačni zvezi). Vračamo se torej v začetek pesmi, ki je relacijo vzpostavil na ravni ekvivalence. Razlika je, da je tu med elementoma skrajnosti samo vejica, ki loči le člene v naštevalni verigi, pomeni soobstojanje. Svet samo je, med njegovimi členi ni odnosov imetja, potreb, koristnosti in škodljivosti ali ekvivalence. Skratka, to je svet brez (meščanskih) družbenih zakonitosti. Prostor za filozofske in drugačne interpretacije se tu šele odpira.

Prepričan sem, v nasprotju z Gspanom in prav gotovo še marsikom, da pesem ni samo eksperiment ali stranska faza v razvoju Kosovelove poezije. Eden izmed pogojev poezije je šifriranost zapisa, ki bralcu interpretu ponuja množico rešitev in prav toliko užitkov (ugodja). Za Vrečkom moram poudariti, da te možnosti še zdaleč niso izčrpane. Izhodišča za drugačne razlage so ponudili razmišljajoči kolegi na zadnji ekskurziji v Kosovelov Tomaj: eden je opozoril, da je zapis sedmega verza v rokopisu mogoče prebrati tudi kot 1, 23, saj med 2 in 3 ni vejice; drugemu se je zdelo, da je 0 ustrežnejše prebrati kot O ali krog, ki bi ponazarjal zaključenost, vesoljnost, kakor je prebral že Ocvirk v Integralih, če gre v zadnji vrstici za osla – ta ima v naši kulturi še dodatno bogato simbolično vrednost: Vlado Nartnik se je spomnil pravičnega motiva osla, ki bljuje in 'serje' zlatnike... Veliko veselja pri delu!

Miran Hladnik
Filozofska fakulteta v Ljubljani

SLOVENISTIKA V LETU 1985

Bibliografski pregled

BIBLIOGRAFIJA

Berčič, Branko: Slovenska beseda in slovenski reformacijski avtorji v tiskih 16. stoletja. – Parola e libro. Riforma protestante slovena del XVI secolo = Beseda in knjiga. Slovenska protestantska reforma XVI. stoletja. Trieste 1985, 43–65.

Ital. prevod na str. 23–40.

Hladnik, Miran: Bibliografija znanstvenega in strokovnega dela Franca Zadravca. – SR 33 (1985), 475–484.

Fras, Antonija: Bibliografija Frana Roša. Kronološki pregled: 1914–1983. – Celjski zbornik 1985, 261–302.

JEZIKOSLOVJE

Aitzetmüller, Rudolf: Ein Brief von F. Ramovš an H. Reichelt vom 14. 9. 1918. – Anzeiger für slavische Philologie (Graz) 15/16 (1985), 231–232.

Banič, Stanko: O posebnostih sklanjatve nekaterih latinskih in iz grščine latiniziranih medicinskih izrazov. – Zdravstveni vestnik 54 (1985), 221–222.

Bel'skaja, Valentina Alekseevna: Obščee i specifičeskoe v leksike slavjanskih jazykov (na primere obščih nazvanij lic v sovremennom slovenskom i russkom jazykah). Minsk 1985. 24 str.

Bethin, Christina Y.: Intonation and length in the Slovene genitive plural. – Slovene studies (New York) 7 (1985), 5–11.

Bezlaj, France: Iz slovenskega imenoslovja. – Ruška kronika. Ruše 1985, 25–26.

Bolta, Marija: The subject-to-subject raising rule in Slovene. – Linguistica 25 (1985), 95–109.

Bregant, Mihael: Jezikovne zadeve. – Medicinski razgledi 24 (1985), 144–154.

O medicinskem jeziku.

Crompton, Andrew: Phonology in speech synthesis of Slovene. – Zbornik III. znanstvenega srečanja Računalniška obdelava jezikovnih podatkov. Bled 1985, 83–112.

Dejanova, Marija: Podčineni izrečenja s "s s" "juz da v s" "vremennija slovenski knjižoven ezik (v sravnenie s b"lgarski). Sofija, BAN 1985. 137 str.

Dolenc, Anton: Zdravniki (in drugi) o jeziku. XV. jubilejno spominsko srečanje profesorja doktorja Janeza Plečnika. – NRazgl 34 (1985), 131–132.

Dolgan, Milan: Preizkušanje jezika. Lj., Samozaložba 1985. 259 str.

– Smiselne zveze. – JiS 30 (1984/85), 243–248.

Dular, Janez: Teoretična izhodišča. – Povejmo naravnost! Jezikovni odsevi birokratskih odklonov v samoupravni družbi in jezik množičnih občil. (Besedila s posvetovanja). Lj., Delavska enotnost 1985, 7–13.

– Vzorci pogovora v dvojezični družbi. – Seminar slov. jezika, lit. in kulture 21 (1985), 63–77.

Erjavec, Tomaž, Peter Tancig: Morfološki generator za nekatere besedne vrste v slovenščini. Realizacija v prologu. – Zbornik III. znanstvenega srečanja Računalniška obdelava jezikovnih podatkov. Bled 1985, 253–285.

Fabjan Bajc, Diomira: Izkušnje pri prevajanju sodobnih slovenskih besedil v italijanščino. – Štiritisto let prevajanja na Slovenskem. Lj. 1985, 119–123.

Isto v: Celovski zvon 3 (1985), št. 7, 36–39.

Forstnerič, France: Novinarjeva zavezanost bralcem in virom informacij v samoupravni ureditvi z izraznega stališča. – Povejmo naravnost! Lj. 1985, 53–58.

Francescato, Giuseppe: Elementi romanzi nella parlata slovena di Mersino Alto (Udine). – Zbornik u čast Petru Skoku o stotoj obljetnici rođenja (1881–1956). Zagreb, JAZU 1985, 153–160.

Marsin v Terski dolini.

Galton, Herbert: Imperfective and perfective past tense in Slovene: a definitely non-binary approach. – Slovene studies (New York) 7 (1985), 51–56.

Gams, Matjaž: Zmeda računalniškega izrazoslovja. »Le čevlje sodi naj kopitar...«. – NRazgl 34 (1985), 103–104.

Ob članku Igorja Žužka, prav tam, 43.

Gjurin, Velemir, Ksenija Svetina: Od 29. marca 1984 deluje pri SD Ljubljana Lektorski odsek. – JiS 30 (1984/85), 268–269.

Gjurin, Velemir: Priponsko obrazilo -aš v slovenščini. – SR 33 (1985), 195–222.

Glazer, Janko: O ciprošu, o fratah in še o čem. (Malo jezikovnega kramljanja s Pohorja.) – Ruška kronika. Ruše 1985, 677–680.

Grad, Anton: Toponomastički prispevki. – Zbornik u čast Petru Skoku o stotoj obljetnici rođenja (1881–1956). Zagreb 1985, 175–179.

Gradišnik, Janez: Brod, brodarstvo in še kaj. – JiS 30 (1984/85), 169–171.

– Za lepo domačo besedo. Priročnik sodobne slovenščine. Mb., Obzolja 1985. 211 str. (Slovenski dom. 10.)

Grybosiova, Antonina: O relacijah v semantičnem polju percepcije z vohom v slovenščini (2). – JiS 30 (1984/85), 113–116.

1. del v prejšnjem letniku.

Herrity, Peter: France Prešeren and the Slovene literary language. – The formation of the Slavo-
nic literary languages. Columbus, Oh. 1985, 147–159.

Igličar, Albin: K vprašanju tematske tipologije poimenovanj za nove pojave in pojme iz naše družbene prakse in teorije. – Povejmo naravnost! Lj. 1985, 30–33.

Jakopin, Franc: Anton Bajec. In memoriam. – NRazgl 34 (1985), 400.

– Vprašanje dvojezičnosti v zgodovini slovenskih osebnih imen. – Seminar slov. jezika, lit.-in kulture 21 (1985), 17–20.

– Zum aktuellen Stand der Slovenistik. – Sprachen und Literaturen Jugoslaviens. Wiesbaden 1985, 71–82.

Jakopin, Primož: France Prešeren vocabulary – rank frequency relationship. – Zbornik III. znanstvenega srečanja Računalniška obdelava jezi-
kovnih podatkov. Bled 1985, 611–615.

Jogan, Savin, Vida Šrot: Razni družbeni vzroki, ki sprožajo razmah birokratičnega izražanja (teze). – Povejmo naravnost! Lj. 1985, 49–50.

Kmecl, Marko: Bolje – lepše – pravilneje. – Gozdarski vestnik 43 (1985), 48, 95, 142, 163.

Košmrlj-Levačič, Maja: Dve vprašanji iz terminološkega besedotvorja. – Mostovi 20 (1985), št. 1, 29–30.

Kotnik, Bertrand: Ta hiša je moja ... – Družina in dom 36 (1985), št. 1, 7; št. 2, 7; št. 3, 11; št. 5, 8; št. 7, 8; št. 8, 8; št. 9, 8; št. 10, 8.

O hišnih imenih na Koroškem.

Kraigher, Hojka: Razvoj in sedanje stanje v slovenski gozdarski terminologiji. – Gozdarski vestnik 43 (1985), 365–369.

Krašovec, Jože: Je prevod Svetega pisma interpretacija? Ob novem slovenskem prevodu Nove zaveze. – NRazgl 34 (1985), 71.

Kraut, Bojan: O izrazih »specifičen« in »relativen«. – Strojniški vestnik 31 (1985), 102.

– »Stick-slip efekt« – »Rattermarke«. – Prav tam, 36.

»Trzavo drsenje«, »trzava sled«.

– Terminologija v strojništvu. – Prav tam, 101–102.

Krek, Leon: Priprava večjezičnega slovarja računalništva. – Mostovi 20 (1985), št. 1, 24–27.

Kunst-Gnamuš, Olga: Leksično upovedovanje. – JiS 31 (1985/86), 14–18.

– Nasprotje – temeljno pomenotvorno razmerje. – Sodobna pedagogika 36 (1985), 220–231.

– Socialni dejavniki govornega razvoja. – Prav tam, 113–118.

– Vrednost enakovrednega pogovora kot oblike spoznavanja in sporazumevanja. – Prav tam, 48–51.

Kuzmič, Mihael: Prevajanje svetega pisma v prekmurščino. – Štiristo let prevajanja na Slovenskem. Lj., Društvo slov. knjiž. prevajalcev 1985, 89–94.

Isto v: Celovski zvon 3 (1985), št. 9, 31–35.

Lausegger, Herta: Raziskovanje slovenskih narečij na Koroškem. – SR 33 (1985), 223–230.

Ludvik, Dušan: Ljudska imena za repatice. – Traditiones 14 (1985), 105–108.

Majdič, Viktor: Oblikoslovna podoba samostalnikov moškega spola na -e. – JiS 31 (1985/86), 55–62.

Mečkovska, Nina Borisovna: Osebni zaimki v slovenskem in v vzhodoslovanskih jezikih. (Zgodovinski komentar k fragmentu kontrastivne slovnice.) – SR 33 (1985), 17–25.

– Samostalniški neosebni zaimki v slovenskem in v vzhodoslovanskih jezikih. – SR 33 (1985), 315–328.

Merkù, Pavle: Il dialetto sloveno del Torre. – Gente e territorio delle Valli del Torre. Tarcento-Udine 1985, 179–181.

Tersko narečje.

– Imena naših krajev. – Mladika 29 (1985), 8–9, 32, 50, 75–76, 111, 131, 148–149.

Slovenski toponimi v Trstu (2), Koromačnik, Slivno, Drašča, Prčedou, Kolonkovec, Nabrežina in Brojnica.

Moder, Janko: Materinščina. – Rodna gruda 32 (1985), št. 1–12.

Nečak-Lük, Albina: Perspektive razvoja dvojezičnosti na narodnostno mešanih območjih v Sloveniji. – Seminar slov. jezika, lit. in kulture 21 (1985), 21–29.

Neweklowsky, Gerhard: Slovenski elementi v koroški nemščini. – Celovski zvon 3 (1985), št. 8, 17–25.

– Sprachliche Differenzierung innerhalb Trubars Katechismus von 1550. – SR 33 (1985), 153–161.

Novak, Franc: Slovar beltinskega prekmurskega govora. Dopolnil in uredil Vilko Novak. Murska Sobota, Pomurska založba 1985. VII, 138 str.

Novak, France: Slovnična tipologija poimenovanj za nove pojave in pojme iz naše družbene prakse in teorije po letu 1945. – Povejmo naravnost! Lj. 1985, 33–36.

Novak, Vilko: Neodgovorno paberkovanje po prekmurščini. – JiS 30 (1984/85), 263–265.

O delu Marije Petrov-Slodnjak.

– Über die Phonetik des Dialekts von Prekmurje in der Volks- und Schriftsprache. – Linguistica 25 (1985), 111–131.

Orešnik, Janez: O desnem izpustu proklitično-enklitičnih naslonk. – JiS 30 (1984/85), 145–147.

– O desnem prilastku v slovenščini. – JiS 30 (1984/85), 242–243.

Orožen, Martina: Besedotvorne značilnosti psevdonimov v slovenski publicistiki 19. stoletja. – Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku 17/18 (1984–1985), 575–581.

– Liturgična terminologija v zgodovinskem razvoju osrednjega in vzhodnoslovenskega knjižnega jezika (do konca 18. stoletja). – Die slawischen Sprachen (Salzburg) 9 (1985), 49–62.

– Smernice knjižnega jezikovnega razvoja od Jurija Dalmatina do Jurija Japlja (1584–1784). – JiS 30 (1984–85), 217–223.

Paulin, Andrej: O metalurškem strokovnem izrazoslovju – predlog za slovenski metalurški slo-

var. Nadaljevanje XXVII – Zaključna beseda. Str. 445–449. – Rudarsko-metalurški zbornik 32 (1985), št. 1/2, pril.

Petrov-Slodnjak, Marija: Die christliche Terminologie der pannonischen Dialekte. – Die slawischen Sprachen (Salzburg) 9 (1985), 63–75.

Prieški, prekmurski, kajkavski.

– Po prekmurščini ni treba paberkovati. (V odgovor V. Novaku.) – JiS 31 (1985/86), 94–96.

Odg. na članek V. Novaka v JiS 1984/85, 263–265.

Planina, France: Prof. France Jesenovec – jezikoslovec. – Loški razgledi 32 (1985), 198.

Počkar, Ivanka: Slovenščina v Brežicah ali rubljenje glave živjo osebi. – Glasnik Slovenskega etnološkega društva 25 (1985), 75–77.

Podbevšek, Katja: Praktičen primer filmskega lektoriranja. – JiS 31 (1985/86), 80–84.

Pogačnik, Jože: Scriptura sacra et viva vox. – Štisto let prevajanja na Slovenskem. Lj. 1985, 17–26.

O nastajanju slovenskega knjižnega jezika ob prevodu Biblije.

Pogorelec, Breda: Izhodišče in teoretske osnove slovenskega jezika. Slovenski jezik v vzgoji in izobraževanju. – JiS 30 (1984/85), 176–182.

– Položaj slovenskega jezika med NOB in razvoj vojaškega, političnega in uradnega jezika. – Seminar slov. jezika, lit. in kulture 21 (1985), 5–16.

– V spomin akademikoma dr. Antonu Bajcu in dr. Jakobu Riglerju. – JiS 31 (1985/86), 41–50.

Pohl, Heinz Dieter: Kärntner Bergnamen III (6–8). – Österreichische Namenforschung (Wien) 13 (1985), Nr. 2, 39–73.

– Klagenfurt und Truttlendorf. Zwei namenkundliche Notizen. – Prav tam, 75–77.

– Slavische und romanische Oronyme in den Karawanken (und umliegenden Gebirgsgruppen). – SR 33 (1985), 177–184.

Povejmo naravnost! Jezikovni odsevi birokratskih odklonov in samoupravnih družbi in jezik množičnih občil (besedila s posvetovanja). Ur. Peter Štefanič. Lj., Delavska enotnost 1985. 85 str.

Vsebuje šest referatov (tu so izpisani) in razpravo.

Praprotnik, Nada: Rastlinstvo na stezah ovčarja Marka. – Proteus 47 (1984/85), 194–198.

O imenih rastlin v knjigi Janeza Jalna Ovčar Marko.

Puc, Matjaž: Babe in dedci. – Proteus 47 (1984/85), 167–174.

O gorskih imenih.

Puhar, Jože: Četrty simpozij tehniške besede. – Strojniški vestnik 31 (1985), 100–101.

V Ljubljani 16. IV. 1985. – S povzetkom referata J. Toporišiča.

Rajhman, Jože: Metodologija prevajanja slovenskih protestantov. – Štiristo let prevajanja na Slovenskem. Lj. 1985, 27–32.

– Metodologija pri prevajanju slovenskih protestantov. – Znamenje 15 (1985), 13–19.

Isto besedilo.

Rigler, Jakob: Ramovševa Morfologija slovenskega jezika. – SR 33 (1985), 335–350.

Prvič objavljena ocena knjige, ki je izšla v Lj. 1952.

Rigler, Leo: Veterinarski anatomski slovar = Index verborum anatomicorum veterinariorum. Lj., SAZU 1985. IV, 270 str.

Rode, Matej: Od preobračanja do prevajanja. Pripevek k preučevanju prevajalskega izraza. – Štiristo let prevajanja na Slovenskem. Lj. 1985, 103–105.

Rozman, Vinko: Izrazje in strokovni učbeniki. – Les 37 (1985), 314–316.

Rupnik, Marija: Komuniciranje in metode političnega dela. Lj., Politična šola CK ZKS 1985. 158 str.

Salter, G.: Avtomatizacija – kaj imamo v mislih? – Varilna tehnika 34 (1985), 26–27.

Prevod A. Brezovnik, strokovni pregled P. Štular. – Predlog slovenskih terminov.

Simpozij tehniške besede (4; 1985; Ljubljana): 4. simpozij tehniške besede. Gradivo zbral in ured. organizacijski odbor simpozija: France Adamič [itd.]. Glavni urednik France Adamič. Lj., Zveza inženirjev in tehnikov Slovenije, Tehniška sekcija terminološke komisije Inštituta za slovenski jezik ZRC SAZU 1985. 180 str.

32 referatov in razprava.

Slovar slovenskega knjižnega jezika. Četrta knjiga. Preo – Š. Glavni uredniški odbor Anton Bajec [itd.]. Lj., DZS 1985. 1125 str.

Slovenska krajevna imena. Avtorji Franc Jakopin [itd.]. Ur. Meta Sluga. V Lj., CZ 1985. 357 str. (Leksikoni Cankarjeve založbe.)

Sršen, Janez: Omejeni kod in birokratizacija novinarjevega jezika. – Povejmo naravnost! Lj. 1985, 50–53.

Stankiewicz, Edward: The dialect of Resia and the «common Slovenian» accentual pattern. – Zbornik Matice Srpske za filologiju i lingvistiku (Novi Sad) 17/18 (1984–1985), 719–725.

Strnad, Janez: Ali je anihilacija izničenje? – Proetus 48 (1985/86), 114–115.

Odgovor na članek J. Toporišiča v 7 D 13. jun. 1985.

Suhadolnik, Stane: Gradivo za Prešernov slovar. Lj., ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik 1985. 181 str.

Šivic-Dular, Alenka: Slovenske delovne velelnice za živino. – JiS 30 (1984/85), 147–152.

– Slovenski priimki na -et in -ent. – Zbornik referata i materijala V jugoslovenske onomastičke konferencije. Sarajevo, ANU BiH 1985, 167–177.

Škerlak, Vladimir: Planine kot jezikovno vprašanje. – Planinski vestnik 85 (1985), 157–160, 209–213, 246–251, 299–303, 340–343, 392–394, 445–448, 483–489.

Štornik, Janez, Miran Kodrin: Imena smeri v Korških stenah. – Prav tam, 413–416.

Štular, Pavel: Slovenska varilno-tehniška terminologija v okviru mednarodnega raziskovalnega projekta. – Varilna tehnika 34 (1985), 57–58.

Toporišič, Jože: Delo Jakoba Riglerja. – SR 33 (1985), 419–442.

– Družbeni položaj slovenskega knjižnega jezika leta 1584 in 1984. Ob štiristoletnici Dalmatinovega prevoda Svetega pisma in Bohoričevih Zimskih uric. – JiS 30 (1984/85), 137–145.

– Gutsmanova Skladnja. – SR 33 (1985), 137–151. V Gutsmanovi Windische Sprachlehre (1777).

– Jakob Rigler. – NRazgl 34 (1985), 454.

– K neki kritiki Načrta pravil za novi slovenski pravopis. – SR 33 (1985), 359–385.

K: V. Majdič, Na rob Načrtu pravil za novi slovenski pravopis, JiS 1982/83, 190–200.

– Kopitar as defender of the independence of the Slovene language. – The formation of the Slavonic literary languages. Columbus, Oh. 1985, 193–205.

– Odprta vprašanja tehniške besede. – 4. simpozij tehniške besede. Lj. 1985, 15–28.

– »Samoupravna« slovenščina. – Povejmo naravnost! Lj. 1985, 37–49.

– Slowenisch als Liturgie-Sprache im 19. Jahrhundert. – Die slawischen Sprachen (Salzburg) 9 (1985), 93–103.

O prizadevanju S. Škrabca.

– Soziolinguistische Probleme der slowenischen (Schrift)Sprache. – Linguistica 25 (1985), 133–156.

– Vsebinska podstava primerjalnih frazeologemov v slovenskih zbirkah pregovorov in rekov. – Seminar slov. jezika, lit. in kulture 21 (1985), 31–46.

Uredništvo: Slovar besed. – Medicinski razgledi 24 (1985), 155–157.

Medicinske tujke s slovenskimi prevodi.

Vascotto, Patrizia: Dvojezičnost v občini Devin-Nabrežina. – Primorska srečanja 9 (1985), 335–342.

Vidovič-Muha, Ada: Namesto dveh taborov raje ustvarjalni kolektiv. – Slovenistični dodatek poročilu z zborovanja o slovenski medicinski besedi. – NRazgl 34 (1985), 331.

K članku A. Dolenca, prav tam, 131–132.

– Primeri tvorbnih vzorcev glagola. – Seminar slov. jezika, lit. in kulture 21 (1985), 47–61.

Wraber, Tone: Mednarodništvo – da, kadar je tako dobro! – Proteus 48 (1985/86), 116.

Odgovor na članek J. Toporišiča v 7 D 13. junija 1985.

– Nekaj misli o Mali flori Slovenije. – Proteus 47 (1984/85), 366.

Ljerka Godić. – Lj. 1984. – O slov. botan. terminologiji.

Zablatnik, Pavle: Z orumenelih listov. Slovenska prisega iz davnih časov. – Celovski zvon 3 (1985), št. 9, 57–58.

»Der Aydschwur in windischer Sprach«, sodni protokol vetrinjske gosposke iz l. 1591–1619.

Zdovc, Pavel: Nekaj jezikovnih pripomb k prepisu Perdonovega pisma iz leta 1615. – Koroško mladje 1985, št. 59, 81–83.

Pismo Matjaža Perdona obj. na str. 84–85.

Zelko, Ivan: Prekmurska ledinska imena – in primerjava s panonsko-slovanskimi imeni. – SR 33 (1985), 459–465.

Zorko, Zinka: Vzhodnokoroški govori. – Dravograd 1185–1985. Dravograd, 1985, 100–101.

Zupanc, Vlasta: Slovar najpogostejših besed v slovenskem jeziku. – Zbornik III. znanstvenega srečanja Računalniška obdelava jezikovnih podatkov. Bled 1985, 193–206.

Žagar, France: Slovenska slovnica in jezikovna vadnica. Maribor, Obzorja 1985, 330 str.

Žužek, Igor: Al' prav se piše byte ali bajt? – NRazgl 34 (1985), 43.

O slovenski računalniški terminologiji.

LITERARNA ZGODOVINA

Barbarič, Štefan: Trajne spodbude slovenske reformacijske književnosti. – JiS 30 (1984/85), 224–226.

Benhart, František: Bralnica '84. – Sodobnost 33 (1985), 395–412.

O novih slovenskih knjigah.

Bernik, France: Simbolizem v slovenski književnosti. – Seminar slov. jezika, lit. in kulture 21 (1985), 155–171.

– Tipologija vojne tematike v slovenski prozi (1945–1952). – NRazgl 34 (1985), 578–579.

Bressan, Arnaldo: Pustolovščina besede. Slovenski eseji. Prevod Ciril in Jaša Zlobec. Koper, Lipa; Trst, ZTT 1985. 226 str.

Študije o slovenskih književnikih.

Cesar, Ivan: In the beginning was the sign: contemporary Slovene poetry. – Slovene studies (New York) 7 (1985), 13–22.

Darasz, Zdzisław: Od moderne k ekspresionizmu. O spremembah v slovenski književni zavesti. Prev. Tone Pretnar. Opombe, imensko kazalo, bibliografske opazke napis. Tone Pretnar. Lj., SM 1985. 141 str. (Razprave in eseji. 29.)

Dolar, Jaro: Rojenice ob zibeli slovenske knjige. – Slovenski koledar 32 (1985), 47–51.

Dolenc, Milan: Stare medicinske bukve na Slovenskem. – Slovenski koledar 32 (1985), 57–60.

Dolgan, Marjan: Ekspresionizem v slovenski književnosti. – Seminar slov. jezika, lit. in kulture 21 (1985), 173–178.

– Logotehnika partizanskega pripovedništva. – JiS 30 (1984/85), 232–241.

Gestrin, Ferdo: Šestnajsto stoletje in reformacija. – Zgodovinski časopis 39 (1985), 381–384.

Glazer, Janko: Verske igre v Rušah. – Ruška kronika. Ruše 1985, 607–617.

Ponatis iz SR 1950.

Glušič, Helga: Pregled izbora slovenske pripovedne proze v letu 1984. – Ocena kulturne dejavnosti na področju Slovenije v letu 1984. Lj. 1985, 28–39.

Hanuš, Barbara: Igra v sodobni poeziji za otroke. – Otrok in knjiga 21 (1985), 5–25.

Sodobna slovenska poezija za otroke.

Hartman, Bruno: Slovenski protestanti in nemški kulturni prostor. – Jugoslavenski seminar za strane slaviste (Zadar) 35 (1985), 153–162.

Hladnik, Miran: »Svobodno po nemškem poslovenjenok«. (Popularni prevedeni žanri 19. stoletja). – France Prešeren v prevodih. Lj. 1985, 191–199.

– Slovene popular novels about emigration in the nineteenth century. – Slovene studies (New York) 7 (1985), 57–62.

Jevnikar, Martin: Zamejska in zdomska literatura. – Mladika 29 (1985), 17–19, 56–57, 79, 98–99, 117–118, 139–140, 156–158.

Kermauner, Taras: Aristofan in politična drama. Nekaj polemične analize. – Problemi 23 (1985), št. 8, 135–152, št. 12, 78–94.

O vplivu Aristofana na slovensko dramsko ustvarjanje.

– Med strahom in pogumom; (vprašanje strahu v novejši slovenski literaturi). – Strah in ljubezen. Lj. 1985, 32–49.

– Naša savremena književnost i književna tradicija. – Stremljenja (Priština) 25 (1985), br. 3, 84–88.

– O delu in delavstvu v slovenski literaturi, tokrat brez rožnate histerije. (Sociološka in politološka analiza.) – Nova revija 4 (1985), št. 33/34, 65–73.

– Pitanje postmodernosti ili što je sa slovenskom literaturom danas? – Republika (Zagreb) 41 (1985), br. 10/12, 119–127.

– Tema despota v povojni slovenski dramatik. – Most 71/72 (1985), 125–138.

– V čem sta »politično gledališče« in »politična dramatika« politična? – Nova revija 4 (1985), št. 35–36, 387–404.

Kocijan, Gregor: Romantika in realizem v slovenski književnosti. Problemska skica. – Seminar slov. jezika, lit. in kulture 21 (1985), 139–153.

Komelj, Milčec: Podoba novomeške pomladi. – Sodobnost 33 (1985), 81–88.

Koruz, Jože: Obdobje razsvetljenstva v slovenski književnosti. – Seminar slov. jezika, lit. in kulture 21 (1985), 119–137.

– Razumevanje in vrednotenje delovanja solunskih bratov v slovenski literarni zgodovini. – Bogoslovni vestnik 45 (1985), 163–181.

Kos, Janko: Evropski izviri slovenskega romana v 19. stoletju. – SR 33 (1985), 27–50.

– Izviri in razvoj slovenske vaške zgodbe. – JiS 31 (1985/86), 1–10.

– Začetki slovenske dramatike in Evropa. – JiS 30 (1984/85), 227–232.

Kumer, Zmaga: Odsev vere v slovenski ljudski pesmi. – Cerkev v sedanjem svetu 19 (1985), št. 1/2, 10–13.

– »Po polju gre sam svet Bernard...« – Mohorjevo koledar 1985, 83–85.

O ljudski pesmi.

– Slovenska ljudska pesem in sodobnost. – Traditiones 14 (1985), 5–10.

Kuzmič, Mihael: Prekmurski tiski slovenskih izseljencev. – Slovenski koledar 32 (1985), 147–154.

Matičeto, Milko: Jozafat in Barlaam v Reziji. – Trinkov koledar 1985, 123–157.

Novak, Vilko: Stare prekmursko-kajkavske povezave v cerkveni pesmi. (Milovanu Gavazziju ob devetdesetletnici.) – Traditiones 14 (1985), 165–169.

Onič, Gojko: Prispevek k zgodovini slovenske drame. – Dialogi 21 (1985), št. 1/2, 127–132.

Paternu, Boris: Ideološke in literarne razsežnosti slovenske reformacije. – Parola e libro. Riforma protestante slovena del XVI secolo – Beseda in knjiga. Slovenska protestantska reforma XVI. stoletja. Trieste 1985, 17–20.

Ital. prevod na str. 13–16.

– Temelji poetike slovenskega narodnoosvobodilnega pesništva 1941–1945. – Seminar slov. jezika, lit. in kulture 21 (1985), 179–187.

– Temeljni pomeni slovenske reformacije. – Zgodovinski časopis 39 (1985), 385–388.

Peršak, Tone: Zapiski o sodobni slovenski dramatik. – Sodobnost 33 (1985), 177–180, 857–864.

Petrič, Jerneja: What an unusual career... – Slovenski koledar 32 (1985), 224–227.

O slov. izseljenskih književnicah v Ameriki.

Pogačnik, Jože: Model pripovedne proze v obdobju socialnega realizma. Z mednarodnega slavističnega simpozija v Ljubljani. – NRazgl 34 (1985), 397–398.

Poláková, Helena: O nekaterih problemih medsebojnega prevajanja slovenskega in češkega verza. – SR 33 (1985), 133–135.

Poniž, Denis: O avantgardah. – Sodobnost 33 (1985), 190–191.

– Slovenska književnost – tendencije sedamdesetih i osamdesetih godina. – Republika (Zagreb) 41 (1985), št. 5, 81–89.

Predan, Vasja: Branje po naročilu. Knjižne recenzije. Trst, ZTT 1985. 345 str. (Kritike. 2.)

Prijatelj, Ivan: Slovenska kulturnopolitična in slovstvena zgodovina 1848–1895. Šesta knjiga.

Besedilo priprav., napis. opombe in sest. kazala Jože Munda. V Lj., DZS 1985. 527 str. (Monografije k zbranim delom slovenskih pesnikov in pisateljev.)

Rajhman, Jože: Slovenska reformacija v evropskem duhovnem previranju. – Jugoslavenski seminar za strane slaviste (Zadar) 35 (1985), 141–152.

Ravnjak, Vili: Prispevki k dramaturgiji šestdesetih in sedemdesetih let na Slovenskem. – Mentor 6 (1985), št. 1, 1–13, št. 2, 13–27, št. 3, 16–30.

Rode, Matej: Zgodnja recepcija Iva Andrića pri Slovencih. – JiS 31 (1985/86), 51–54.

Rotar, Janez: Recepcija Ujevićevih pesmi pri Slovencih. – V: Rotar, J.: Književnost in spoznavanje. Lj., CZ 1985, 267–290.

Rupel, Dimitrij: Položaj slovenske (post)moderne umjetnosti. – Republika (Zagreb) 41 (1985), br. 10/12, 136–144.

Rus, Vida, Victoria Frâncu: Slovenska književnost v Romuniji. – SR 33 (1985), 466–470.

Simoniti, Primož: Etnična zavest slovenskih humanistov in protestantov. – Štiristo let prevajanja na Slovenskem. Lj. 1985, 7–16.

Slovenska zgodovinska avantgarda 1910–1930. Iz razprave. – Sodobnost 33 (1985), 291–311.

France Klopčič, Josip Vidmar, Ivan Mrak, Bogomil Gerlanc, Slavko Jan idr.

Smolej, Viktor: Med ugovori in odgovori. – JiS 30 (1984/85), 166–169, 204–208, 256–258.

Tudi o slov. književnosti.

Stanonik, Marija: Vprašanje folklorizacije slovenskega NOB pesništva 1941–1945. – NRazgl 34 (1985), 276–277.

– Ženski lik v slovenskem narodnoosvobodilnem pesništvu 1941–1945. – Borec 37 (1985), 371–378.

Stanovnik, Majda: Kafka na Slovenskem. Zgodnji zapiski, prvi prevodi. – Primerjalna književnost 8 (1985), št. 1, 42–60.

Štih, Bojan: Beseda na simpoziju o socialnem realizmu ali iz nemoči v katastrofo (26. junij 1985). – Sodobnost 33 (1985), 1030–1037.

Štuhec, Miran: Fenomen alienacije v povojni slovenski prozi. – Dialogi 21 (1985), št. 3, 90–94.

Vrečko, Janez: Revija Tank in slovenski avantgardistični kontekst. – Sodobnost 33 (1985), 864–873.

Zadravec, Franc: Kontakti – nekontakti između slovenačkog i srpskog simbolizma. – Srpski simbolizam. Tipološka proučavanja. Beograd, SANU 1985, 745–755.

– Teorija socijalne književnosti u Sloveniji (1920–1940). – Socijalistička misao i književnost u Bosni i Hercegovini između dva rata. Sarajevo 1985, 237–245.

Zlobec, Jaša L.: Knjižni prvenci slovenske literature zadnjih dveh let ali vprašanje konteksta. – Mentor 6 (1985), št. 4, 1–8.

AŠKERC ANTON

Novak, Vlado: Iz gradiva o Antonu Aškercu. – Celjski zbornik 1985, 249–260.

BALANTIČ FRANCE

Pibernik, France: Za avtentičnost Balantičeve poezije. – Nova revija 4 (1985), št. 39/40, 826–828.

BARTOL VLADIMIR

Hergold, Ivanka: Spremnna beseda. – V: Bartol, Vladimir: Don Lorenzo. Trst, ZTT 1985, 133–144.

Kolarič, Pavla: Razmišljanja o svetoivanskem rojaku – pisatelju Vladimiru Bartolu. – Dialogi 20 (1984), št. 3, 58–61.

BOHORIČ ADAM

Barbarič, Štefan: Znamenita štiristoletnica. (1584: Dalmatinov prevod Biblije in Bohoričeva Slovnica.) – Jugoslavenski seminar za strane slaviste (Zadar) 35 (1985), 87–93.

Pogačnik, Jože: Kulturološka načela v gramatiki Adama Bohoriča. – Zbornik Matice srpske za slavistiku (Novi Sad) 29 (1985), 69–81.

BOR MATEJ

Bor, Matej: Intervju Sodobnosti: Matej Bor. – Sodobnost 33 (1985), 465–478.

Spraševal Jože Horvat

BORDON RADO

Bordon, Rado: Sipine. Izbrani soneti. Spremnno besedo napis. Franc Zadravec. Lj., Part. knjiga 1985. 234 str.

Str. 177–224: Franc Zadravec, Sonetist in bašnopisec Rado Bordon.

BRINAR JOSIP

Glazer, Alenka: O delu Josipa Brinarja. – Otrok in knjiga 21 (1985), 26–31.

S ponatisom Brinarjevega članka Spisi za mladino (Pedagoški letopis 1905) na str. 32–43.

CANKAR IVAN

Nartnik, Vlado: K rabi in smislu barvnih izrazov v Cankarjevem Kurentu. – JiS 30 (1984/85), 194–199.

Peršič, Janez: Problem Cankarjevega antisemitizma. – Problemi 23 (1985), št. 1, 21–22.

Pogačnik, Jože: Pojem dela v Cankarjevem Hlapcu Jerneju. – NRazgl 34 (1985), 10–11.

CANKAR IZIDOR

Cankar, Izidor: Londonski dnevnik 1944–1945. Ur. Lojze Gostiša. Spretna beseda, kronologija življenja in dela Izidorja Cankarja Lojze Gostiša. Pojasnila in imensko kazalo Tone Ferenc. Lj., DZS; Koper, Lipa 1985. 142 str.

S faksimilom dnevnika.

Nemec, Krešimir: Struktura romana S poti Izidora Cankara. – SR 33 (1985), 351–357.

ČOP MATIJA

Kos, Janko: Prešernov prijatelj in sodelavec. Stopenjdeset let od Čopove smrti. – Prešernov kolektar 1985, 89–93.

Pretnar, Tone: Kako mrčes naj ve, da vrtnica imena vrtnica zares je vredna. (Jan Nepomucen Kamiński med Čopovimi poljskimi korespondenti.) – SR 33 (1985), 289–299.

– Moje delo je kakor pretrgana gledališka vstopnica. (O Čopovem lovskem učitelju poljščine Janu Nepomucenu Kamińskem.) – Mentor 6 (1985), št. 4, 10–12.

– Zanje sem absolutna ničla. O Čopovem lovskem učitelju poljščine. – Celovski zvon 3 (1985), št. 7, 41–42.

Reisp, Branko: Zapis ob 150-letnici smrti Matije Čopa. – Mohorjev koledar 1985, 140–141.

Štefan, Rozka: Matija Čop v Ivovskih Rozmaitošćih. (Iz gradiva za študijo o slovensko-poljskih literarnih stikih.) – SR 33 (1985), 407–418.

DALMATIN JURIJ

Gantar, Kajetan: Konfrontacija med antiko in krščanstvom. Nekaj opažanj ob Trubarjevem in Dalmatinovem prevodu Pavlova govora na Aeropagu. – Štiristo let prevajanja na Slovenskem. Lj. 1985, 83–87.

Moder, Janko: Ob Trubarjevih »treh rečeh«. – Prav tam, 33–66.

O Trubarjevem in Dalmatinovem prevajanju Biblije.

Glej tudi pri Bohorič, Adam!

DEKLEVA MILAN

Kermauer, Taras: Telesno narečje palimpsestov. – Nova revija 4 (1985), št. 43/44, 1435–1455.

FATUR BOGOMIL

Janež, Stanko: Bogomil Fatur. Ob njegovi sedemdesetletnici. – Obzornik 33 (1985), 51–53.

FILIPČIČ EMIL

Antončič, Emica: Kritični junak. – Dialogi 21 (1985), št. 4/5, 102–108.

V romanih Rudija Šeliga, Jožeta Snoja in Emila Filipčiča.

Bajt, Drago: Filipčičeva Altamira. – Gledališki list SNG Lj. drama 1984/85, upr. 2, 23–24.

FINŽGAR FRAN SALEŠKI

Finžgar, Fran Saleški: Zbrano delo. Sedma knjiga. Avtobiografska in druga proza. Besedilo priprav. in opombe napis. Jože Sifrer. V Lj., DZS 1985. 538 str. (Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev. 145.)

GLAZER JANKO

Glazer, Janko: Pogovor z Mitjo Mejakom (za ljubljanski radio marca 1953). – Ruška kronika. Ruše 1985, 672–677.

Do sedaj ni bil v celoti objavljen. – S komentarjem Alenke Glazer.

GOLIA PAVEL

Golia, Pavel: Pesmi in igre za mladino. Izbor, spremna beseda in opombe Denis Poniž. Lj., MK 1985. 269 str. (Izbrana mladinska beseda.)

Str. 239–256: Denis Poniž, Besedila Pavla Golie za mladino.

GRABELJŠEK KAREL

Janež, Stanko: Karel Grabeljšek-Gaber je umrl. 18. X. 1906 – 18. IV. 1985. – Obzornik 33 (1985), 402–405.

GRADNIK ALOJZ

Mitrovič, Marija: Prevodi Gradnikovog ciklusa pesama »Pisma« na srpsko-hrvatski jezik. – France Prešeren v prevodih. Lj. 1985, 221–227.

GRAFENAUER NIKO

Kermauner, Taras: Palimpsesti spregovorijo. – Nova revija 4 (1985), št. 39/40, 805–813.

GREGORČIČ SIMON

Željeznov, Dušan: Puškin in Gregorčič. – France Prešeren v prevodih. Lj. 1985, 201–211.

O Gregorčičevem prevajanju Puškina.

GRUM SLAVKO

Javornik, Miha: Odkrivanje nadrealističnih prvin v drami Slavka Gruma Dogodek v mestu Gogi. – SR 33 (1985), 443–452.

GRÜN HERBERT

Stanovnik, Majda: Grünov prevod Kafke (Na galeriji). – France Prešeren v prevodih. Lj. 1985, 229–253.

HARTMAN BRUNO

Berčič, Branko: Bruno Hartman – šestdesetletnik. – Jis 30 (1984/85), 130–131.

HUDNIK MARKO

Pibernik, France: Sodobni slovenski roman – po-

govor z Markom Hudnikom. – Dialogi 21 (1985), št. 11/12, 85–94.

Julijan O.

IVANOCY FRANC

Novak, Vilko: Ivanocyjevo slovstveno delovanje in njegov pomen za prekmurske Slovence. – Ivanocyjev simpozij v Rimu. V Rimu 1985, 51–66.

JANČAR DRAGO

Inkret, Andrej: Drama o norosti in svobodi. – V: Jančar, Drago: Veliki briljantni valček. Drama. Lj., CZ 1985, 75–99.

Jančar, Drago: Čovekovu istoriju napisala je književnost. Razgovor sa Dragom Jančarem. Razgovor vodio Risto Vitanov. – Književne novine (Beograd) 36 (1985), br. 698, 1, 14.

Novak, Luka: Zakaj se Veliki briljantni valček ne imenuje Apocalipsis cum figuris? – Problemi 23 (1985), št. 8, 130–134.

JARNIK URBAN

Prunč, Erik: Urban Jarnik. – Glasnik Slovenske matice 9 (1985), št. 1/2, 36–59.

JENKO SIMON

Barbarič, Štefan: Stopetdesetletnica rojstva Simona Jenka. – Glasnik Slovenske matice 9 (1985), št. 1/2, 71–76.

Bernik, France: Obletnica pesnika Sorškega polja. – Mohorjev koledar 1985, 141–143.

KACIN ANTON

Jevnikar, Martin: Dr. Anton Kacin. – Mohorjev koledar 1985, 161–162.

KAVČIČ VLADIMIR

Kmec, Matjaž: O razpokanju romana ali Kavčičev Zapisnik. – V: Kavčič, Vladimir: Zapisnik. Lj., MK 1985, 397–421.

KERSNIK JANKO

Mitrovič, Marija: »Seljakova smrt« – vrhunac Kersnikove proze i slovenačke realističke pripovetke. – Književna istorija 18 (1985), br. 67/68, 245–253.

KLINAR MARJAN – MIHA

Levec, Peter: Ob štirih partizanskih pesmih iz Klinarjeve zapuščine. – Borec 37 (1985), 5–6.

Pesmi obj. na str. 2–4.

KLOPČIČ MILE

Zadavec, Franc: V spomin na Mileta Klopčiča. – Prešernov koledar 1985, 64–67.

KOCBEK EDVARD

Kos, Janko: Znanost in vera kot kulturni problem (5). – Sodobnost 33 (1985), 679–692.

Paternu, Boris: Kocbekova kontinuiteta modernizma. Z mednarodnega simpozija o obdobju socialnega realizma. – NRazgl 34 (1985), 420.

– Slovenski modernizem. (Župančič-Kosovel-Kocbek). – Sodobnost 33 (1985), 1015–1029.

KORYTKO EMIL

Leeming, Henry: Emil Korytko (1813–1839), slavophile and slovenophile. – The formation of the Slavonic literary languages. Columbus, Oh. 1985, 161–176.

Ostromęcka Frączak, Bożena: Korytkov Spev poljskih domoljubov in Prešernova Zdravljica. – SR 33 (1985), 329–334.

KOSMAČ CIRIL

Glušič, Helga: Iz geneze Kosmačeve proze. – SR 33 (1985), 300–304.

Paternu, Boris: Kosmačevo pripovedništvo med arhaiko in modernizmom. – V: Kosmač, Ciril: Pomladni dan. Lj., MK 1985, 313–352.

Isto v: SR 33 (1985), 1–15.

Vidmar, Josip: Obraz Cirila Kosmača. – NRazgl 34 (1985), 574–576.

KOSOVEL SREČKO

Flaker, Aleksandar: Slikarstvo z besedami. – Sodobnost 33 (1985), 72–77.

Grafenauer, Niko: Negativni total Srečka Kosovela. – Nova revija 4 (1985), št. 35/36, 373–379.

Kreft, Bratko: Profil Srečka Kosovela. – Borec 37 (1985), 367–370.

– Refleksije ob Kosovelovem pogrebu. – Sodobnost 33 (1985), 662–678.

Martinović, Juraj: Pokušaj komparativnog pristupa poeziji Antuna Branka Šimića i Srečka Kosovela. – Izraz (Sarajevo) 29 (1985), knj. 57, 185–217.

Milič, Jolka: Barvni spekter Kosovelove poezije. – Primorska srečanja 9 (1985), 88–96.

Mitrovič, Marija: Poetska sinteza Srečka Kosovela. – Književna istorija (Beograd) 17 (1985), br. 65/66, 99–128.

Paternu, Boris: Kosovelova faza slovenskega pesniškega modernizma. – SR 33 (1985), 247–257.

Vrečko, Janez: Kosovel med Integrali in Konsi. – Sodobnost 33 (1985), 64–72.

– Kosovel, socialistični pisatelj. – NRazgl 34 (1985), 668–669.

– Kosovelova klubska dejavnost in javno delovanje. – Primerjalna književnost 13 (1985), št. 2, 30–48.

– Kosovelovi Integrali. – Primorska srečanja 9 (1985), 343–346.

Zadravec, Franc: Beseda lepota v spisih Srečka Kosovela. – Sodobnost 33 (1985), 77–81.

Glej tudi pri Kocbek, Edvard!

KOZAK JUŠ

Kermavner, Dušan, Juš Kozak: Pisma Dušana Kermavnerja in Juša Kozaka. – Nova revija 4 (1985), št. 37/38, 536–546, št. 41/42, 1205–1219.

KOZAK PRIMOŽ

Povše, Janez: Soočenje z živim izročilom Kozakove »Afere«. – Dialogi 21 (1985), št. 11/12, 99–102.

KRANJEC MIŠKO

Kranjec, Miško: Med zemljo in nebom. Izbr. in ured. Franc Zadravec. Murska Sobota, Pomurska založba 1985. 511 str.

Str. 5–26: Franc Zadravec, Podobe vernikov v Kranjčevi prozi.

– Govorne oblike in jezik v Kranjčevem povojnem političnem romanu. – SR 33 (1985), 231–237.

KREFT BRATKO

Glazer, Alenka: O literarnem delu Bratka Krefta. Zapisek ob avtorjevi osemdesetletnici. – NRazgl 34 (1985), 102.

Moravec, Dušan: O avtorju in njegovem delu. – V: Kreft, Bratko: Kranjski komedijanti. Lj., MK 1985, 129–145.

– Bratko Kreft. (Ne)jubilejni pogledi na njegovo delo. – Sodobnost 33 (1985), 113–125.

Skaza, Aleksander: Osemdeset let akademika prof. dr. Bratka Krefta. – JiS 30 (1984/85), 173–175.

KRISTAN ETBIN

Jurak, Mirko: »The New World« in Etbin Kristan's plays. – Slovenski koledar 32 (1985), 228–232.

LEVEC FRAN

Janež, Stanko: Fran Levec in Otona Župančiča prošnja za avstrijsko državno pisateljsko štipendijo leta 1905. – Obzornik 33 (1985), 806–812.

LINHART ANTON TOMAŽ

Oražem-Steale, Majda: Najden izvod Linhartove drame Miss Jenny Love. – SR 33 (1985), 135–136.

MAURER NEŽA

Rainer, Meta: Neža Maurer. – Polzela. Polzela 1984, 369–370.

MEMON VLADIMIR

Debeljak, Aleš: Mlajša slovenska poezija. – Dialogi 21 (1985), št. 7/8, 102–107.

Vladimir Memon, Ifigenija Zagoričnik, Ivo Svetina.

MENCINGER JANEZ

Kocijan, Gregor: Prirovednik Janez Mencinger. – JiS 30 (1984/85), 105–113.

Željeznov, Dušan: Mencinger in Puškin. – Štiri sto let prevajanja na Slovenskem. Lj. 1985, 107–114.

O Mencingerjevem prevajanju Puškina.

MERKU PAVLE

Merkù, Pavle: Pavle Merkù, skladatelj (glasbeni pisec in kritik) – slavist (esejist in etnomuzikolog). Pogovor je pripravila Zdenka Lovec. – Primorska srečanja 9 (1985), 71–74.

MIHELIČ MIRA

Glazer, Alenka: Srečanje z Miro Mihelič. – NRazgl 34 (1985), 399.

Glušič, Helga: April, roman Mire Mihelič. – V: Mihelič, Mira: April. Lj., MK 1985, 501–516.

Mihelič, Mira: Zadnji pogovor z Miro Mihelič. – NRazgl 34 (1985), 542.

Spraševala Alenka Zor-Simoni.

Mikeln, Miloš: Slovo Mire Mihelič. – Sodobnost 33 (1985), 1011–1012.

Pavček, Tone: Beseda ob grobu. Prav tam, 1009–1010.

Zlobec, Ciril: Osebnost Mire Mihelič. – Prav tam 1012–1014.

MIKELN MILOŠ

Mikeln, Miloš: Politično gledališče. Lj., CZ 1985. 346 str.

Str. 339–347: France Vurnik, Mikelnovo »politično gledališče«

MRZEL LUDVIK

Janež, Stanko: Ludvik Mrzel-Frigid. Prispevki k orisu življenja in dela. Obzornik 33 (1985), 575–580, 644–649.

– Ludvik Mrzel-Frigid in Mladi Penklub 1929–1934. – Prav tam, 136–148.

NOVAK MARJETA

Novak, Marjeta: Pogovor z Marjeto Novak. – Knjiga 1985, 499–504.

Spraševal Jože Horvat.

NOVY LILI

Novy, Lili: Goreče telo. Izbrane pesmi. Izbr. in spremno študijo napis. Denis Poniž. Lj., MK 1985. 83 str.

Str. 67–83: Denis Poniž, Med temnimi vrati svetle zvezde poezije.

PAHOR BORIS

Pahor, Boris: Pogovor z Borisom Pahorjem. – Nova revija 4 (1985), št. 33/34, 106–117.

Dolenc, Jože: Boris Pahor – 70 let. – Mohorjev koledar 1985, 167–169.

PARTLIJČ TONE

Kermauner, Taras: Ob dramah Toneta Partlijača. – V: Partlijič, T.: Moj ata, socialistični kulak; Rdeče in sinje med drevjem. Maribor, Obzorja 1985, 115–150.

PETERLIN MAJDA – VIDA BREST

Kastelic, Jože: Vida Brest. In memoriam. – NRazgl 34 (1985), 703.

PIBERNIK FRANCE

Pibernik, France: Hkratnost umetniškega ustvarjanja in refleksije o njem. Pogovor s Francetom Pibernikom, pesnikom, kritikom, prevajalcem in profesorjem. Spraševala sta Tone Pretnar in Miha Mohor. – Mentor 6 (1985), št. 9/10, 1–9.

POLANŠEK VALENTIN

Kokot, Andrej: Valentin Polanšek. 1928–1985. – NRazgl 34 (1985), 516.

POTRČ JOŽE

Inkret, Andrej: Aksiološki vidik v Potrčevi dramski trilogiji o Kreflih. – Nova revija 4 (1985), št. 41/42, 1136–1140.

PREGELJ IVAN

Kermauner, Taras: Ljubezen mater je presegla pravico moža. (Prolegomena za razumevanje Preglja, a še posebej Plebanusa Joannesa.) – V: Pregelj, Ivan: Plebanus Joannes. Maribor, Obzorja; Koper, Lipa 1985, 181–303.

Potokar, Tone: Pregelj med Hrvati in Srbi. – France Prešeren v prevodih. Lj. 1985, 213–219.

PREŠEREN FRANCE

Aljančič, Marko: Prešeren in naravoslovje. – Proteus 47 (1984/85), 269–270.

France Prešeren v prevodih. Ured. Drago Bajt, France Jerman, Janko Moder. V Lj., Društvo slovenskih književnih prevajalcev 1985. 310 str. (Zbornik Društva slovenskih književnih prevajalcev. 5–7.)

Vsebuje mdr.: Marjan Strojan, Parizina (Tri razprave); Janko Moder, »Zakaj njo, vredno...«. Ob štirinajstih slovenskih prevodih te Prešernove nemške pesmi; Kajetan Gantar, Prešeren v latinskih prevodih; Djurdja Fléré, Dvakrat dve prepisnitvi Prešerna v francoščino; Tone Potokar, Prešeren med Srbi in Hrvati; Dušan Zeljeznov, Prešernov Sonetni venec v hrvaščini; Tone Pretnar, Prešernov verz v makedonskem in Racinov v slovenskem prevodu; France Dobrovoljc, Dopolnilo k Prešernovi bibliografiji za leta od 1971 do 1984.

Kidrič, France: Naš Prešeren. – Obzornik 33 (1985), 82–87.

Iz govora na svečani seji Glavne skupščine Akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani dne 8. febr. 1946.

Mahnič, Mirko: Kultura ljubezni pri Prešernu. – Strah in ljubezen. Lj. 1985, 141–160.

Paternu, Boris: Poetika Prešernovega »Krstu pri Savici«. – Zbornik Matice srpske za slavistiku (Novi Sad) 29 (1985), 61–67.

Rojnik, Jože: Prešeren in Polzela. – Polzela. Polzela 1984, 386–387.

Rupel, Dimitrij: Interpretacije Prešerna. – Nova revija 4 (1985), št. 37/38, 567–576, št. 39/40, 814–825.

Se bo nadaljevalo.

PREŽIHOV VORANC

Koruza, Jože: Prežihovo pojmovanje in oblikovanje »kolektivnega romana«. – V: Prežihov Voranc: Požganica. Lj., MK 1985, 491–538.

Šalamun-Biedrzycka, Katarina: Razvoj Prežihove pripovedne proze ali od osvobajajočega do povezujočega se subjekta. – Dialogi 21 (1985), št. 7/8, 107–112.

REBULA ALOJZ

Kadič, Ante: Rebula's vision of Trieste. – Slovene studies (New York) 7 (1985), 81–84.

O Senčnem plesu.

ROŽANC MARJAN

Zorn, Aleksander: Ljubiti in biti. Avtobiografski opus Marjana Rožanca. – Nova revija 4 (1985), št. 41/42, 1122–1128.

SELIŠKAR TONE

Kavčič, Vladimir: Tone Seliškar. Spomini na sodobnike. – Prešernov koledar 1985, 146–149.

SLOKAN FRANCE

Janež, Stanko: Molk in krik. Ob odkritju doslej neznane najboljše slovenske narodnoosvobodilne pesnitve, upesnjene kronike NOB (narodnoosvobodilnega boja). Pogovor z njenim avtorjem – nenavadnim slovenskim literarnim samorastnikom Francetom Slokanom. – Obzornik 33 (1985), 208–213.

– Obisk pri doslej neznanem mojstrskem ustvaritelju slovenske najodobnejše narodnoosvobodilne pesnitve, dvojice vencev sonetnih vencev. – Prav tam, 295–300.

– Skica za portret. Ob razkritju Franceta Slokana, fenomenalnega mojstra sonetnih vencev iz NOB in let obnove. – Prav tam, 381–390.

– Skica za portret Franceta Slokana, fenomenalnega mojstra sonetnih vencev iz NOB in let obnove. – Prav tam, 451–461.

SLOMŠEK ANTON MARTIN

Andoljšek, Ivan: Slomškova »Blaže in Nežica« pod drobnogledom. – Mohorjev koledar 1985, 126–133.

SNOJ JOŽE

Kermauner, Taras: Žalostinke iz palimpsestov. (Ob Snojevi pesniški zbirki Žalostinke za očetom in očetnjavo.) – Nova revija 4 (1985), št. 41/42, 1110–1121.

Glej tudi pri Filipčič, Emil

STRITAR JOSIP

Dolinar, Lojze: O metričnih načelih Stritarjevega verza. – SR 33 (1985), 387–400.

Pogačnik, Jože: Josip Stritar. Lj., Partizanska knjiga 1985. 194 str. (Znameniti Slovenci.)

– Zorin ali tragična vizija življenja. – V: Stritar, Josip: Zorin. Lj., MK 1985, 145–195.

SVETINA IVO

Glej pri Memon, Vladimir

ŠALAMUN TOMAŽ

Bošnjak, Branimir: Pesnik kao obrtnik. Poezija Tomaža Šalamuna. – Savremenik (Beograd) 31 (1985), n. s. knj. 1, 401–404.

Poniž, Denis: Fragmenti o poeziji Tomaža Šalamuna. – Republika (Zagreb) 41 (1985), br. 2/4, 165–169.

– Med Pokrom in Soy realidad: Pesniška izkušnja Tomaža Šalamuna. – Problemi 23 (1985), št. 12, 132–136.

ŠALI SEVERIN

Šali Severin: Sijoče mračine. Izbrane pesmi. Izbr. in ur. Drago Šega. Lj., MK 1985. 163 str.

Str. 149–163: Drago Šega, ob Šalijevih izbranih pesmih.

ŠELIGO RUDI

Zupančič, Metka: Novi roman in Rudi Šeligo. – France Prešeren v prevodih. Lj. 1985, 255–262.

Glej tudi pri Filipčič, Emil

ŠINKOVEC ČRTOMIR

Šinkovec, Črtomir: Kdaj in kako sem pisal svoje partizanske pesmi. (Iz pesnikove zapuščine.) – Obzornik 33 (1985), 661–662.

ŠIROK ALBERT

Janež, Stanko: Albert Širok devetdesetletnik. Nekaj spominov. – Obzornik 33 (1985), 93–97.

ŠTREKELJ KAREL

Lenček, Rado L.: Štrekljeva pisma Janu Baudouinu de Courtenayu in Baudouinova Štreklju. – SR 33 (1985), 71–100.

Terseglav, Marko: Štrekljeva zbirka ljudskih pesmi ob prelomu stoletja. – Etnološka tribina (Zagreb) 6/7 (1984), 117–125.

ŠUSTER ANDREJ – DRABOSNJAK

Zablatnik, Pavle: Drabosnjakova Komedija od zgubljeniga sina. – SR 33 (1985), 259–270.

TAUFER VENO

Hribar, Tine: S pesmijo globoke rane. – V: Taufer, Veno: Tercine za obtolčeno trobento. Lj., MK 1985, 67–77.

– Književne odnosnice v poeziji Vena Tauferja. – SR 33 (1985), 51–70.

TAUFER VIDA

Jarc-Zajc, Mihaela: Spominčica za Vido. – Mohorjev koledar 1985, 148–150.

TAVČAR IVAN

Kreft, Lev: Cvetje v jeseni in novomeška pomlad. – Sodobnost 33 (1985), 88–95.

TRDINA JANEZ

Kretzenbacher, Leopold: Dismas-Legenden bei Janez Trdina und im europäischen Südosten. – Anzeiger für slavische Philologie (Graz) 15/16 (1985), 1–15.

TRINKO IVAN

Res, Alojzij: Ivan Trinko-Zamejski. Pogovor s šestdesetletnikom. (Ponatis iz Časa 1923.) – Trinkov koledar 1985, 31–40.

Trinko, Ivan: Neznani Ivan Trinko. (Ponatis iz Mladike.) – Prav tam, 41–51.

Intervju. Spraševal Jože Peterlin.

Trinkov simpozij v Rimu. Ured. Drago Klemenčič. V Rimu, Slovenska bogoslovna akademija 1985. 166 str.

Vsebuje: Maksimilijan Jezernik, Uvodna beseda; Franc Kralj, Beneški Slovenci; Irena Lupinc-Košuta, Trinkova življenjska pot; Anton Trstenjak, Podoba Trinkove osebnosti na podlagi karakterološko grafološke analize; Marino Qualizza, Ivan Trinko filozofo; Martin Jevnikar, Ivan Trinko posrednik med slovensko-slovansko in italijansko kulturo; Fedora Ferluga-Petronio, Jezik Ivana Trinka Zamejskega; Pavle Merku, Ivan Trinko glasbenik; Tomaž Pavšič, Ivan Trinko – pesnik Beneške Slovenije; Rosalia Orlanda Miazzo, »Monsignor Giovanni Trinko«; Viljem Černo, Ivan Trinko – sin rodne zemlje.

TRUBAR PRIMOŽ

Cooper, Henry R. Jr.: Primož Trubar and Slovene literature of the sixteenth century. – Slovene studies (New York) 7 (1985), 35–50.

Rajhman, Jože: Na pragu Trubarjevega leta. – Znamenje 15 (1985), 477–479.

– Neobjavljeno Trubarjevo pismo. – Časopis za zgodovino in narodopisje n. v. 21 (1985), 65–68.

– Trubarjev antropocentrizem. – Znamenje 15 (1985), 488–497.

Glej tudi pri Dalmatin, Jurij!

VALJAVEC MATIJA

Jembrih, Alojz: Matija Valjavec kao leksikograf i prinosnik Akademijina rječnika. – SR 33 (1985), 163–175.

Stanonik, Marija: Matija Valjavec kot slovstveni folklorist. – Etnološka tribina (Zagreb) 6/7 (1984), 107–115.

VERTOVEC MATIJA

Koruza, Jože: Značilnosti Vertovčevih cerkvenih govorov. – Goriški letnik 11 (1984), 33–38.

VIDMAR JOSIP

Acceto, Bojan: Devetdesetletnik Josip Vidmar: Izziv gerontološki znanosti. – Sodobnost 33 (1985), 1005–1008.

– Bohanec, Franček: Josip Vidmar in tradicija. – Borec 37 (1985), 485–492.

– Detela, Lev: Vidmarijana ali vprašljivost nekritične kritičnosti. – Most 71/72 (1985), 95–117.

Janež, Stanko: Akademiku Josipu Vidmarju ob častitljivem jubileju. – Obzornik 33 (1985), 674–679.

Jerman, Frane: Vidmar in prevajanje. – Sodobnost 33 (1985), 990–994.

Kos, Janko: Josip Vidmar in slovenska zgodovinska avantgarda. – Prav tam, 943–968.

Moravec, Dušan: Od gledališke impresije in polemične glose do žive dramaturgije. – Sodobnost 33 (1985), 969–981.

Pogačnik, Jože: »Sanja in vednost o človeku.« (Poglavitna izhodišča Vidmarjeve umetnostno-kritične prakse.) – Prav tam, 929–943.

Radonjić, Miroslav: Pozorje ali spodbudni zanos Josipa Vidmarja. – Prav tam, 995–1004.

Vidmar, Josip: Intervju Sodobnosti: Josip Vidmar. – Sodobnost 33 (1985), 918–927.

Spraševal Branko Hofman.

Zadavec, Franc: Beležka o dveh kritikah. – Prav tam, 981–989.

Veronika Deseniška, Strah in pogum.

VODNIK ANTON

Vodnik, Anton: Glas tišine. Izbr., ured., spremno besedo in opombe napis. Franca Buttolo. Lj., MK 1985. 202 str. (Kondor. 224.)

Str. 157–179: Franca Buttolo, Anton Vodnik.

Vodnik, France: Glasnik ritmičnega rodu. (Ob dvajsetletnici smrti pesnika Antona Vodnika.) – Znamenje 15 (1985), 301–316.

Z bibliografijo A. Vodnika.

VOLČIČ JAKOB

Fikfak, Jurij: Iz etnološkega in folklorističnega dela Jakoba Volčiča, objavljenega v Novicah 1851–1881. – Etnološka tribina (Zagreb) 6/7 (1984), 97–105.

ZAGORIČNIK FRANC

Perčič, Tone: Dolgo hodimo skozi predele svojih noči. (Sveder Francija Zagoričnika.) – JiS 30 (1984/85), 161–166.

Zagoričnik, Franci: Opus nič opus vse. (Pogovor z avantgardnim pesnikom Francijem Zagoričnikom.) – Dialogi 21 (1985), št. 7/8, 94–98.

Pogovarjal se je Branko Čegec.

ZAGORIČNIK Ifigenija

Glej pri Memon, Vladimir!

ZAJC DANE

Grafenauer, Niko: Smrtni dar ljubezni. – V: Zajc, Dane: Zarotitve. Lj., MK 1985, 65–89.

Šimundić, Mate: Dane Zajc. – Forum (Zagreb) 24 (1985), knj. 49, 900–902.

ZLOBEC CIRIL

Benhart, František: Vsaka nova pot je novo rojstvo ali poezija poti. (Ob šestdesetletnici Cirila Zlobca.) – Sodobnost 33 (1985), 708–713.

Zlobec, Ciril: Besede iz živega Krasa. Intervju. – Rodna gruda 32 (1985), št. 1, 11–13.

ZUPAN VITOMIL

Kermauner, Taras: Ironično potovanje zaigranega človeka. – V: Zupan, Vitomil: Potovanje na konec pomladi. Zagreb, Globus 1985, 182–199.

– Vztrajati, vsemu navkljub. (Ob Zupanovem Menuetu.) – V: Zupan, Vitomil: Menuet za kitaro. Zagreb, Globus 1985, 401–412.

ZUPANČIČ BENO

Glušič, Helga: Pripovedništvo Bena Zupančiča. – V: Zupančič, Beno: Veter in cesta. V Lj., CZ 1985, 341–352.

ŽUPANČIČ OTON

Mahnich, Joža: Župančičeva spominska zbirka – Mestni muzej Ljubljana. Maribor, Obzorja 1985. 27 str. (Kulturni in naravni spomeniki Slovenije. 151.)

– Župančičevo sodelovanje in objave v NOB. – JiS 31 (1985/86), 10–14.

Širok, Albert: Zadnji dnevi Otona Župančiča. – Obzornik 33 (1985), 899–904.

Glej tudi pri Kocbek, Edvard in Levec, Fran!

ANTOLOGIJE

Lirika slovenskih pesnic. 1849–1984. Izbr. in ur. Severin Šali. Lj., MK 1985. 159 str.

Str. 5–6: S. Šali, Za uvod.

Slovenska misel. Eseji o slovenstvu. Izbr. in ur. Jože Pogačnik. Beleške o avtorjih napis. Janja Nakrst. Lj., CZ 1985. 491 str.

Str. 429–473: J. Nakrst, O avtorjih zbornika Slovenska misel; str. 475–491: Sestavljalavec, Slovenska misel ali eseji o slovenstvu.

Das slowenische Wort in Kärnten. Schrifttum und Dichtung von den Anfängen bis zur Gegenwart = Slovenska beseda na Koroškem. Pismenstvo in slovstvo od začetkov do danes. Herausg. Reginald Vospernik [etc.]. Wien, Österreichischer Bundesverlag 1985. 647 str.

Vzporedno slov. besedilo in prevod v nemščino. – Str. 15–45: Pavle Zabltnik, Slowenische Literatur in Kärnten von den ersten Anfängen bis zur Barockzeit; str. 89–121: Erik Prunč – Pavle Zabltnik, Die Kärntner slowenische Literatur vom Ende der Gegenreformation bis zum Ende des Ersten Weltkrieges; str. 175–213: Pavle Zabltnik, Literatur der Kärntner Slowenen vom Jahre 1918 bis zur Gegenwart; Reginald Vospernik, Biographien und Bibliographien; Erik Prunč, Quellen-, Literatur- und Abkürzungsverzeichnis. – Spremnice besede samo v nemščini.

V lunini senci. Koroško pesniško branje. Izbor Cvetka Lipuš in Fabjan Hafner. V Celovcu, Drava 1985. 85 str.

Zeichen und Wege. Slowenische Erzähler der Gegenwart. Nach einer Auswahl von Helga Glušič herausg. und redigiert von Rudolf Neuhauser und Klaus Detlef Olof. Klagenfurt, Drava; Trieste, EST 1985. 229 str.

Samo nemško besedilo. – Str. 7–22: Helga Glušič, Slowenische Erzählprosa der Gegenwart; str. 227–230: Biographische Angaben.

METODIKA

Božič, Zoran: Število ur slovenščine v srednjem usmerjenem izobraževanju. – JiS 30 (1984/85), 265–267.

– Vrednotenje znanja iz slovenskega jezika in književnosti. – JiS 31 (1985/86), 97–99.

Cesar, Ivan: Slovenistika na drugih jugoslovanskih univerzah. – JiS 30 (1984/85), 249–255.

Jan, Zoltan: Tekmovanju za Cankarjevo priznanje na rob. – JiS 31 (1985/86), 99–ov. III.

Korošec, Tomo, Janez Dular: Slovenski jezik 4. Maribor, Obzorja 1985. 111 str. (Srednje izobraževanje.)

Kraker-Vogel, Boža: Nekatere najpogostejše napake v pisnih nalogah srednješolcev. – JiS 30 (1984/85), 200–203.

Kunst-Gnamuš, Olga: Kako povezati jezikovni pouk z rabo. – JiS 30 (1984/85), 183–193.

Isto v: Vzgoja in izobraževanje 16 (1985), št. 1, 20–24.

– Sporočanje na nižji stopnji osnovne šole. – Vzgoja in izobraževanje 16 (1985), št. 6, 44–51.

Lipnik, Jože: Več metodike – nuja za uspešnejše vzgojno-izobraževalno delo. – JiS 31 (1985/86), 28–32.

Luštek, Vlasta: Rezultati ankete o pouku slovenščine v srednjem usmerjenem izobraževanju. – JiS 30 (1984/85), 259–261.

Štolfa-Stojaković, Darinka: Preizkus znanja iz slovenskega jezika. – JiS 30 (1984/85), 121–126, 152–160.

Žagar, Franc: Učna priprava. – JiS 31 (1985/86), 20–28.

DODATEK ZA LETI 1983 in 1984

JEZIKOSLOVJE

Gams, Ivan: Prizadevanje Geografskega društva Slovenije za standardizacijo slovenskih lastnih geografskih imen. – Zbornik radova savjetovanja o pitanjima standardizacije geografskih naziva u jezicima naroda i narodnosti SFRJ. Sarajevo 1984, 156–163.

Kunaver, Jurij: O nekaterih problemih zbiranja in uporabe zemljepisnih imen v Slovenskih Alpah. – Prav tam, 164–170.

Orzechowska, Hana: Czterechsetlecie pierwszej gramatyki języka słoweńskiego i słoweńskiego przekładu »Biblii« (O języku słoweńskim, jego współczesnych problemach, historii i dialektach – dzisiaj). – Przegląd humanistyczny (Warszawa) 28 (1984), nr 5/6, 153–165.

Paternost, Joseph: Aspects of stylistic written bilingualism and the social meaning of language among American Slovenes. – Folia Slavica (Columbus, Oh.) 6 (1984), Nr. 3, 359–371.

Priestly, Tom M. S.: Slovene and German in contact: some lexical analyses. – Canadian Slavonic papers (Ottawa) 25 (1983), Nr. 1, 128–146.

Toporišič, Jože: O zemljepisnih pravopisnih problemih. – Zbornik radova savjetovanja o pitanjima standardizacije geografskih naziva u jezicima naroda i narodnosti SFRJ. Sarajevo 1984, 171–185 a.

LITERARNA ZGODOVINA

Frantar, Vladimir: Slovensko slovstvo v slovenskem televizijskem filmu. – Dokumenti Slovenskega gledališkega in filmskega muzeja 20 (1984), št. 43, 263–266.

Kobe, Marjana: Fantastična pripoved. III. Fantastična pripoved v slovenski mladinski književnosti po II. svetovni vojni. – *Otrok in knjiga* 20 (1984), 5–11.

CANKAR IVAN

Jovanović, Zoran: Ivan Cankar in Mihailo Kovačević. – Dokumenti Slovenskega gledališkega in filmskega muzeja 20 (1984), št. 43, 241–246.

INGOLIČ ANTON

Ingolič, Anton: Moje pisanje za otroke. – *Otrok in knjiga* 20 (1984), 25–28.

JURCA BRANKA

Jurca, Branka: Odprta vrata v svet otroštva. – *Otrok in knjiga* 20 (1984), 28–31.

O svojem pisanju za otroke.

KOCBEK EDVARD

Bernik, France: Negativni junak u slovenačkoj ratnoj novelistici (na primeru Kocbekove Crne orhideje). – *Književna istorija* (Beograd) 16 (1984), br. 64, 621–629.

TAUFER VENO

Mitrović, Marija: Predivanje značenja u poeziji Vena Taufera. – *Savremenik* 30 (1984), br. 11/12 (n. s. 1/2), 70–76.

Marko Kranjec s sodelovanjem
Alenke Logar-Pleško in
Anke Sollner-Perdih,
Filozofska fakulteta
v Ljubljani

Ocene in poročila

NOVOST V SLOVANSKI FRAZELOGIJI

Antica Menac, Dubravka Sesar, Renata Kuchar, Hrvatskosrpsko-češko-slovački frazeološki rječnik. Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 1986, 157 str.

To je drugi zapovrstni slovar iz projekta Mali frazeološki rječnici,¹ ki jih izdaja omenjeni zavod. Slovar navaja hrvatskosrpsko-češko-slovaške frazeološke enote, teh namreč doslej nismo imeli prilike hkrati spoznavati. Ta trojezični slovar prinaša okrog tisoč frazeologizmov hrvatskosrpskega jezika in njemu ustreznih čeških ter slovaških paralel. Že naslov pove, da gre za mali slovar, torej za delo, ki je praktičnega tipa, hkrati pa namenjeno študentom tujih jezikov, v našem primeru slovanskih. V Predgovoru beremo: »... /student/ če ovdje naći ono osnovno i najfrekventnije u frazeologiji što mora izraziti na stranom jeziku polazeći od materinskoga.«² Slovar posega torej po slovanski frazeologiji. Slovarske enote se začenjajo s hrvatskosrpsko značnico s prvim samostalnikom v sestavu frazeologizma, če tega ni, sledi pridevnik, glagol ali druga besedna vrsta. Urednica serije dr. Antica Menac navaja, da so frazeologizmi v primeru, če jih je pod isto značnico več, razporejeni po gramatičnem načelu. Prednost ima ednina pred množino in sklon od imenovalnika do orodnika, znotraj pa je abecedna zapovrstnost. Značnica je napisana z velikimi črkami. Poševne črke izražajo sklonsko obliko odvisnih besed – najpogostejše pri navajanju nedoločnih ali osebnih zaimkov. Frazeološko gnezdo ima enake grafične znake kot prvi slovar: okrogli oklepaj (), prelomljeni oklepaj < > in poševno črto /.

Poglejmo nekaj primerov: *od buhe praviti slona* v. MUHA – torej, primarno frazeološko enoto najdemo pri geslu MUHA, kot npr.: *od muhe (buhe) praviti slona*; v češkem jeziku je: *dělat z komára velblouda*

¹ Glej JiS, letnik XXXI – leto 1985/86 – št. 7, str. 256–257.

² Obravnavani slovar, str. 3.

in dělat z mouchy slona, v slovaščině pa se glasi: robiť z komára somára (slona). Pri podstavi *MUHA* v hrvatskosrbskem jeziku imamo še frazeološko enoto: *kao muha bez glave* (*muvať se i sl.*): češko je: lítat jako hadr na holi, chodit' (být) jako bezhlavý (jako bez hlavy) in slovaško: chodit' (byt') ako bez hlavy ter chodit' ako stratená ovca.

Nedvomno izražajo frazeološke enote kot posebni tip besednih zvez veliko sorodnost med slovanskimi jeziki. Včasih so sestavine frazeoloških enot zelo blizu, tako da gre za dobesedne ustreznosti posameznih besed v različnih jezikih, kot npr.: *čovjek od krvi i mesa*; češko je: člověk z krve a masa, slovaško pa: človek z mäsä a krvi. Velikokrat pa so posamezne frazeološke enote strukturno enake, vendar pa glede na pomen posameznih sestavin različne, v semantičnem obsegu pa enake, kot npr.: *dati/davati* (*prodati/prodavati*) *rog za svijeću* < komu >; češko: myší hovno na pepř prodávat někomu, slovaško pa: predávati hrušky za jablká niekomu.

Posamezne frazeološke enote v hrvatskosrbskem jeziku imajo več ustreznih variant v češčini in slovaščini (isto stvar potrjuje tudi slovenski jezik – op. J. R.), npr.: *satjerati u kozji rog koga*; češko: zahnat do úzkých někoho in přitisknout ke zdi někoho, slovaško pa je: zahnat' do slepeji uličky niekoho in pritísnút' k stene niekoho.

Včasih pa slovar kaže na velike razlike med omenjenimi slovanskimi jeziki, kot na primer v naslednjem frazeologizmu, kjer gre za samostalniško substitucijo v češčini in slovaščini glede na izhodiščni jezik: *kud svi Turci, tud i mali Mujo*; češko: jít jako husa za někým in jít jak ovce za baranem ter kudy všichni, tudy já, slovaški paraleli pa sta: *íst' ako ovca za baranom* in *kam všetci, tam i ja*.

Hrvatskosrbski frazeologizem *deveta voda kisela* ustreza trem strukturno različnim, pomensko pa enakim frazeologizmom v češčini in slovaščini. Če ga primerjamo z ruskim in ukrajinskim, dobimo trdno besedno zvezo, ki priča, da je z ruskim in ukrajinskim jezikom podobnost večja.³ Prav zato so ti zagrebški mali frazeološki slovarji tem bolj pomembni, ker odpirajo nove možnosti raziskovanja slovanskih jezikov v komparativnem pogledu. Prav na področju komparativne slovanske frazeologije je velika vrzel. Na tem področju nimamo dosti študij, izjema je npr. Slavjanskaja frazeologija V. M. Mokienka.⁴

Jurij Rojs
Pedagoška fakulteta v Mariboru

Prejeli smo v oceno

Jakob Rigler: Razprave o slovenskem jeziku. Izbral in uredil Franc Jakopin. Ljubljana, Slovenska matica 1986, 240 str.
(Razprave in eseji. 30.)

³ Glej Hrvatskosrpsko-rusko-ukrajinski frazeološki rječnik. Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb 1985.

⁴ V. M. Mokienko, Slavjanskaja frazeologija, Moskva 1980.